Συνέντευξη με τους WU MING a.k.a. LUTHER BLISSET

Συνέντευξη: Δημήτρης Κωνσταντίνου

*Οι **Wu Ming** είναι μια κολεκτίβα συγγραφέων που δρουν από τα τέλη του 20ού αιώνα. Στα ελληνικά δημοσίευσαν με το όνομα «Luther Blissett» το μυθιστόρημα Εκκλησιαστής (Τραυλός, 2001) και ως Wu Ming το Αλτάι (Εξάρχεια, 2011). Από το 2000 και μετά έγραψαν επίσης τα ομαδικά μυθιστορήματα 54 και Manituana (επίσης από τις εκδόσεις Εξάρχεια), ατομικά μυθιστορήματα, καθώς και παράξενα «αφηγηματικά αντικείμενα» κι ένα δοκίμιο για τη θεωρία της λογοτεχνίας New Italian Epic (2009). Η ιστοσελίδα τους είναι www.wumingfoundation.com*

Προτείνω να ξεκινήσουμε από την περίοδο Luther Blisset. Ο κόσμος στην Ελλάδα γνωρίζει γενικά ότι ένας αριθμός ακτιβιστών ξεκίνησε να χρησιμοποιεί το όνομα αυτό πραγματοποιώντας αστικές και μιντιακές φάρσες. Το όνομα αυτό χρησιμοποιήθηκε ποικιλοτρόπως και διαδόθηκε σε πολλές ευρωπαϊκές πόλεις, όπως η Ρώμη και το Λονδίνο, όπως και σε χώρες όπως η Γερμανία, Ισπανία και Σλοβενία. Σποραδικά εμφανίστηκε στον Καναδά, στις ΗΠΑ και τη Βραζιλία. Γνωρίζω ότι το ψευδώνυμο εμφανίστηκε για πρώτη φορά στην Μπολόνια της Ιταλίας, το καλοκαίρι του 1994. Ποια ήταν η εμπλοκή σας στο πρότζεκτ αυτό;

Επιτρέψτε μας να κάνουμε μια προκαταρκτική δήλωση, με τη συνηθισμένη μας ειλικρίνεια: μας είναι δύσκολο ν' απαντούμε ερωτήσεις για το πρότζεκτ Luther Blisset (LBP), επειδή το στάδιο αυτό των δημόσιων δραστηριοτήτων μας πηγαίνει πίσω μακριά στο χρόνο (σταματήσαμε να χρησιμοποιούμε το όνομα αυτό το 1999). Ωστόσο, θα βάλουμε τα δυνατά μας.

Εμπλακήκαμε στο LBP από την αρχή, που σημαίνει το καλοκαίρι του 1994. Υπήρχαν τρεις μεγάλες ομάδες ανθρώπων που εμπλέκονταν στο πρότζεκτ: η μία ήταν στην Μπολόνια (η δική μας

ομάδα), η άλλη στη Ρώμη και η άλλη στη βορειανατολική περιοχή. Εκατοντάδες άνθρωποι συμμετείχαν. Μαζί με άλλους διαχειριζόμασταν ένα ραδιοφωνικό πρόγραμμα που λεγόταν «Radio Blissett» και βγάζαμε ένα περιοδικό που λεγόταν «Luther Blissett – A Journal of Psychic Warfare». Συμμετείχαμε επίσης στην παραγωγή ριζοσπαστικής θεωρίας και γράψαμε δύο συλλογές κειμένων σχετικών με το πρότζεκτ. Στο τέλος του 1995, ως επιπλέον συνεισφορά στο πρότζεκτ, αποφασίσαμε να γράψουμε ένα μυθιστόρημα. Αυτό ήταν ο «Εκκλησιαστής».

Ποιες ήταν οι πολιτικές και φιλοσοφικές σας ρίζες; Συνδέεστε με τις απόψεις των καταστασιακών;

Εκείνη την εποχή, η μεγαλύτερη επιρροή στη ζωή των περισσότερων από μας ήταν αυτό που λεγόταν «αυτόνομος μαρξισμός», ένα θεωρητικό υπόβαθρο που αργότερα ξεπεράσαμε και υποβάλλαμε σε κριτική, ακόμη και αν συνεχίζουμε να βρίσκουμε χρήσιμα και γόνιμα στοιχεία στην παράδοση αυτή. Εκείνο τον καιρό ήμασταν τμήμα αυτού που στην Ιταλία αποκαλείται γενικά «το κίνημα», δηλαδή κατειλημμένων κοινωνικών κέντρων, κολεκτίβων αυτοσυντήρησης, ομάδων λαϊκού συνδικαλισμού κλπ. θεωρώ ότι η πλειοψηφία των ανθρώπων που εμπλέκονταν στο πρότζεκτ είχε κάποιου είδους μαρξιστικό υπόβαθρο, επεξεργασμένο με πολλαπλό, πολύμορφο και ετερόδοξο τρόπο.

Με τους καταστασιακούς δεν συνδεόμαστε ιδιαίτερα. Χρησιμοποιήσαμε λίγο ψυχογεωγραφική φρασεολογία εδώ κι εκεί, αλλά δεν θα λέγαμε ότι αυτή ήταν η πιο κοντινή μας αναφορά.

Επρόκειτο για ένα πείραμα με νέες μορφές πνευματικής πατρότητας και ταυτότητας και ποιος ήταν ο στόχος σας;

Ακριβώς. Όμως ήταν και πολλά άλλα πράγματα. Κυρίως ήταν ένα αφηγηματικό πείραμα, με πολλούς ανθρώπους να εμπλέκονται στη δημιουργία και διάδοση της φήμης ενός φανταστικού λαϊκού ήρωα. Ένας από τους στόχους μας ήταν να επινοήσουμε νέες μορφές επαναστατικής μυθοποίησης, προκειμένου να παρέχουμε στα αντικαπιταλιστικά κινήματα διαφορετικούς τρόπους μοιράσματος

της εμπειρίας τους και διακίνησης των μηνυμάτων τους. Πειραματιστήκαμε με όλα τα είδη των μίντια, τις γλώσσες και τις αφηγηματικές φόρμες. Υπήρξαμε κάπως ανεπιτήδευτοι, φυσικά κάναμε λάθη, αλλά ήταν σημαντική εμπειρία για όλους όσους συμμετείχαν.

Ποιο ήταν το αποτέλεσμα;

Λοιπόν, δημοσιεύσαμε κάποια βιβλία ριζοσπαστικής θεωρίας και αντιπληροφόρησης που έχουν κάποια αξία χρήσης μέχρι και σήμερα, αναφέρονται ακόμη στη ριζοσπαστική δημόσια συζήτηση, κυρίως το «Nemici dello Stato» [Εχθροί του Κράτους] που ήταν η ιστορία της καταπίεσης και των «νόμων έκτακτης ανάγκης» στην Ιταλία το ’70. Το Luther Blisset πρότζεκτ είχε αναγνωρισμένη επιρροή στα πολιτισμικά και κοινωνικά κινήματα που γεννήθηκαν μετά την «τελετουργική μας αυτοκτονία» το Δεκέμβρη του 1999. Γράψαμε γι’ αυτό σ’ ένα κείμενο του 2009 με τίτλο «Spectres of Muntzer at sunrise», που βρίσκεται εύκολα στο διαδίκτυο. Όσον αφορά πιο συγκεκριμένα πράγματα, είμαστε πολύ περήφανοι για μια καμπάνια αντιπληροφόρησης που κάναμε από το 1996 μέχρι το 2000, που βοήθησε μερικούς αθώους, άδικα φυλακισμένους ανθρώπους, να επανακτήσουν την ελευθερία τους. Αφορούσε τη μιντιακή φρενίτιδα και τον «ηθικό πανικό» που ξέσπασε για θέματα παιδικής σεξουαλικότητας, σατανικών τελετουργιών και τέτοια πράγματα.

Ποια φάρσα ήταν πιο επιτυχημένη και γιατί;

Εξαρτάται τι εννοείς «πετυχημένη». Όλες οι μιντιακές φάρσες μας που συνδέονταν με σατανικές τελετουργίες, κακοποιήσεις, μαύρες μαγείες κ.λπ. ήταν πολύ επιτυχημένες, επειδή προσέφεραν πολλά στην καμπάνια αλληλεγγύης που αναφέραμε παραπάνω.

Αναφέρεστε στην ελληνική λέξη «μυθοποίηση». Μπορείτε να εξηγήσετε πώς την εννοείτε;

Δεν χρησιμοποιούμε αυτήν τη λέξη πλέον· κάποια στιγμή αρχίσαμε να κρίνουμε τον τρόπο που τη χρησιμοποιούσαμε κατά τη διάρκεια και μετά το πρότζεκτ LBP. Είναι αόριστος όρος. Θα σου δώσουμε

κάποια παραδείγματα της εξέλιξης της προσέγγισής μας. Χρειάστηκε κάποια στιγμή ν’ ασκήσουμε σκληρή αυτοκριτική στον τρόπο που εξελίσσαμε το έργο μας στη λογοτεχνία, την αφήγηση, τη μυθοπλασία και τον μιντιακό ακτιβισμό στο αποκορύφωμα του «παγκόσμιου κινήματος» το 2000-2001. Μετά την επιτυχία του «Εκκλησιαστή», που είχαν στο προσκεφάλι τους πολλοί ακτιβιστές, εμείς οι ίδιοι μετατραπήκαμε σε σημείο αναφοράς για το κίνημα που προετοίμαζε τις διαδηλώσεις ενάντια στους G8 στη Γένοβα. Ήμασταν ήδη «Wu Ming» τότε. Γράψαμε μία τρόπον τινά εμπρηστική διακήρυξη με τίτλο «From the Multitudes of Europe Marching Up against the Empire and towards Genoa» [Από τα πλήθη της Ευρώπης, προελαύνοντας ενάντια στην Αυτοκρατορία προς τη Γένοβα], ένα αλληγορικό κείμενο που διαδόθηκε πολύ την άνοιξη του 2001, βοηθώντας να χτιστεί ένα πολεμικό φαντασιακό για τη σύνοδο των G8.

Επιπλέον, κάναμε κι άλλα εμπρηστικά πράγματα, προκειμένου να πείσουμε τον κόσμο να κινητοποιηθεί και να οργανωθεί για τις τρεις εκείνες μέρες. Γίναμε κάποιου είδους γραφείο προπαγάνδας, ένας πυρήνας ακτιβιστών ειδικευμένων στη στοχευμένη μυθοποίηση. Ήμασταν μικροί George Sorel που προωθούσαμε κάθε λέξη και εικόνα στη δίνη των πολιτικών μύθων. Ωστόσο, ένας μύθος δεν δημιουργείται ούτε μεταβάλλεται κατά βούληση· αυτοί που νομίζουν ότι μπορούν να το κάνουν έχουν τερατώδη αποτελέσματα, θα έχουν αυτό που ο σπουδαίος μυθολόγος Karoly Kerenyi αποκάλεσε «technified myth» [επιτηδευμένος μύθος], μια έννοια για την οποία δούλεψε σκληρά και έγραψε σπουδαία πράγματα κι ένας άλλος μεγάλος μυθολόγος, ο Furio Jesi.

Ενώ ήμασταν απασχολημένοι «κατασκευάζοντας» μύθους, υποτιμήσαμε τους κινδύνους της επένδυσης όλης μας της ενέργειας, σε μία, μοναδική, μεγάλη πρωτοβουλία (για την οποία αποκτήσαμε σχεδόν αποκαλυψιακές προσδοκίες και ελπίδες). Ως αποτέλεσμα, πέσαμε όλοι σε μια μεγάλη παγίδα της αστυνομίας, και μέσα σ’ ένα απόγευμα όλες οι πρακτικές και τακτικές που είχε σχεδιάσει και βελτιώσει το κίνημα στην πάροδο του χρόνου

αποδείχτηκαν ανεπαρκείς και ελλειμματικές. Για παράδειγμα, η αποκαλούμενη «πολιτική ανυπακοή» των WOMBLES ή η οργανωτική μορφή των «εθνικών κοινωνικών φόρουμ», κ.λπ. Η προσέγγισή μας της μυθοποίησης συγκρούστηκε με την πραγματικότητα μιας πολύ σκληρότερης μάχης. Ξυπνήσαμε το μύθο της βίας, της αποκάλυψης, του χιλιασμού, λειτουργώντας σαν μαθητευόμενοι μάγοι.

Τελικά, κάναμε τα ίδια λάθη που περιγράφαμε και αποκηρύτταμε στον «Εκκλησιαστή» (ένα αντι-αποκαλυψιακό, αντι-χιλιαστικό μυθιστόρημα)! Ο «μύθος του αγώνα» δεν μπορεί τεχνητά να δημιουργηθεί από «ειδικούς». Πρέπει να αναδύεται από την πραγματικότητα, να έρχεται **από τα κάτω**. Πρέπει να υπάρχει ένα ισχυρό στοιχείο αυθορμητισμού. Έτσι, τροποποιήσαμε το επίκεντρο της ανάλυσής μας. Σήμερα, ελάχιστα χρησιμοποιούμε τη λέξη «μυθοποίηση». Και ακόμη κι όταν τη χρησιμοποιούμε, πάντα ξεκαθαρίζουμε ότι δεν εννοούμε κυριολεκτικά την «κατασκευή μύθων». Δεν δημιουργούμε κανενός είδους μύθους αγώνα.

Τι σας έκανε να μετακινηθείτε από τις αστικές φάρσες στην πολιτική-ιστορική λογοτεχνία με τον «Εκκλησιαστή» που γράψατε συλλογικά;

Οι αστικές φάρσες ήταν επίσης αφηγήσεις και μπορούμε αλαζονικά να πούμε ότι ήμασταν καλοί στην αφήγηση. Γιατί να μην γράψουμε κι ένα μυθιστόρημα;

Μπορείτε να πείτε δυο λόγια για τη μετάβαση από τους Luther Blisset στους Wu Ming; Εγκαταλείψατε τον ακτιβισμό και την πολιτική για χάρη της λογοτεχνίας ή πρόκειται και πάλι για ένα πολιτικό πείραμα;

Το LBP ήταν ένα πεντάχρονο σχέδιο και τελείωσε το Δεκέμβρη 1999. Ήδη τότε, εμείς οι συγγραφείς του Εκκλησιαστή είχαμε αποκτήσει ενδιαφέρον να διερευνήσουμε το πεδίο της λογοτεχνίας και αποφασίσαμε να συνεχίσουμε ως μυθιστοριογράφοι. Θεωρούμε ότι οι Wu Ming είναι ακόμη πιο πολιτικοποιημένοι από τους Luther Blisset, και οι περισσότεροι φαίνεται να συμφωνούν, όχι μόνο στην Ιταλία. Ο στόχος που βάλαμε είναι να προσπαθούμε να

διαπεράσουμε τους κοινωνικούς και ιστορικούς μύθους, να καταλάβουμε γιατί πήραν μια συγκεκριμένη μορφή και όχι κάποια άλλη και, κυρίως, πώς απέκτησαν (ή όχι) μια κοινότητα ανθρώπων που να τους μοιράζεται. Με λίγα λόγια, παίρνουμε μια ιστορία που έχει χιλιοειπωθεί, μια ιστορία που έχει εξαντληθεί με πολλούς τρόπους και τώρα είναι στεγνή σαν την έρημο, στη συνέχεια της ρίχνουμε λίγο νερό και αρχίζουμε να τη μεταχειριζόμαστε επιδέξια, προσπαθούμε να την κάνουμε εύπλαστη και διαχειρίσιμη και επανα-αφηγήσιμη. Πρόκειται, αν θέλεις, για μια ηθική προσέγγιση της κοινωνικής χρήσης των μύθων, μια αναζήτηση του πώς διατηρείται ένας μύθος όσο γίνεται πιο ανοιχτός.

Ένα από τα μότο μας είναι: «**Αν η εξουσία σού επιβάλλει μια αφήγηση, πολέμησέ την προσφέροντας χίλιες εναλλακτικές αφηγήσεις**». Δεν μπορούμε ν' αρνηθούμε τις ιστορίες, γιατί ο άνθρωπος χρειάζεται τις αφηγήσεις, ακόμη και η νευροεπιστήμη δείχνει ότι οι διανοητικές μας διαδικασίες βασίζονται σε αφηγηματικές δομές. Όχι, αυτό που μπορούμε να κάνουμε είναι να λέμε «άλλες» ιστορίες, ιστορίες που αλλάζουν την οπτική γωνία, την πολλαπλασιάζουν. Δηλαδή, πρέπει να ξεφορτωθούμε τα εμπόδια που οδήγησαν στο να γίνει μια ιστορία κλειστή, τα κλισέ, τα προσχώματα που έχουν καθίσει πάνω της από τη χρήση μιας πολιτικής Βουλγκάτας.

Η μεγαλύτερη πρόκληση είναι να αφαιρέσεις όλα αυτά τα πράγματα χωρίς να επηρεάσεις την «ποιητική» του μύθου, χωρίς να ακρωτηριάσεις τη συναισθηματική του δύναμη, χωρίς να μειώσεις την πολυπλοκότητά του αφήνοντας μόνο την ιστορική του σημασία. Για να διευκρινίσουμε, ο κίνδυνος που καραδοκεί είναι να κάνεις μια «μηχανική» δουλειά, όπως αποσυναρμολογείται και καθαρίζεται ένα καρμπιρατέρ· αλλά οι μύθοι δεν λειτουργούν έτσι. Ούτε νοιαζόμαστε για την καθαρή «απομυθοποίηση». Το κόλπο είναι να αφηγηθείς ένα μύθο χωρίς να υποβαθμίσεις τα στοιχεία που τον έκαναν ελκυστικό, παρακινητικό, διαφωτιστικό.

Πώς λειτουργείτε ως κολεκτίβα; Ποια διαδικασία ακολουθείτε όταν γράφετε ένα βιβλίο;

Καταρχάς, τα βιβλία που γράφονται συλλογικά, όπως το Αλτάι που εκδίδεται τώρα στα ελληνικά, έχουν την υπογραφή «WU MING». Αυτά που γράφουμε μόνοι μας υπογράφονται «WU MING1», «WU MING2», κ.λπ.

Γενικά, δεν υπάρχει καθορισμένη μέθοδος. Αλλάζει με τον καιρό, εξελίσσεται και εξαρτάται από τη φύση του βιβλίου που γράφουμε και τις μεταβολές στις ζωές μας. Για παράδειγμα, όταν γράψαμε τον Εκκλησιαστή, κανείς μας δεν ήταν παντρεμένος. Τώρα, είμαστε όλοι παντρεμένοι και τρεις από μας έχουν παιδιά. Τι σημαίνει αυτό; Σημαίνει ότι ο τρόπος που οργανώνουμε τον χρόνο μας είναι εντελώς διαφορετικός, ο τρόπος που προγραμματίζουμε τη συλλογική μας δουλειά είναι εντελώς διαφορετικός. Επομένως αλλάζει και η μέθοδος. Υπάρχουν, ωστόσο, κάποια στοιχεία που δεν αλλάζουν. Για παράδειγμα, το γεγονός ότι αρχίζουμε από την ιστορική έρευνα πριν γράψουμε την πρώτη γραμμή. Μελετάμε την

περίοδο και τις ιστορικές πηγές για πολλούς μήνες πριν αναπτύξουμε μια ιστορία. Ξεκινάμε από μια αόριστη ιδέα, επειδή γοητευτήκαμε από μια ιστορική περίοδο ή ένα μεμονωμένο ιστορικό γεγονός, ένα μακρο-γεγονός όπως η αμερικανική επανάσταση ή η μεταρρύθμιση στην περίπτωση του Εκκλησιαστή ή ο ψυχρός πόλεμος.

Έτσι ξεκινάμε την έρευνα, πηγαίνουμε σε βιβλιοθήκες κ.λπ. Η έρευνα είναι πάντα το πρώτο στάδιο της δουλειάς. Μετά χρησιμοποιούμε τις σημειώσεις και άλλο υλικό από την ιστορική έρευνα για να παίξουμε κάτι σαν παιχνίδι ρόλων. Καθόμαστε γύρω απ' ένα τραπέζι και πετάμε ο ένας στον άλλον ονόματα, τόπους, ημερομηνίες και γεγονότα που συνέβησαν σ' ένα συγκεκριμένο χώρο και χρόνο, με πρωτοβουλία κάποιου συγκεκριμένου χαρακτήρα. Ξεκινάμε να επινοούμε ιστορίες. Μας ενδιαφέρουν οι ιστορίες και οι συνδέσεις τους. Γεγονότα που έλαβαν χώρα σε διαφορετικές περιοχές και χρόνους ίσως έχουν κάτι κοινό, ίσως μπορούμε να βρούμε κοινές αιτίες και συνέπειες των γεγονότων αυτών. Αρχίζουμε να τις συνδέουμε. Έτσι, βλέπουμε ότι κομμάτια του αφηγηματικού υλικού αρχίζουν να παίρνουν σχήμα πάνω στο τραπέζι και αρχίζουμε να παίζουμε μαζί τους όπως τα παιδιά με τον πηλό, ώσπου έχουμε ένα σκελετό της δομής του μυθιστορήματος.

Δεν είναι ακριβώς κείμενο, αλλά μοιάζει. Συνήθως τρία τέταρτα της ιστορίας είναι ήδη ξεκάθαρα στα μυαλά μας, αλλά όχι το τέλος. Το τέλος πρέπει να είναι έκπληξη για μας, αλλιώς δεν θα απολαμβάναμε τη γραφή του μυθιστορήματος. Στη συνέχεια χωρίζουμε την ιστορία σε μέρη, κάθε ένα χωρισμένο σε κεφάλαια. Συνήθως χωρίζουμε τα μέρη σε πολλά κεφάλαια, τα περισσότερα από τα οποία είναι μικρά. Τα μεγάλα κεφάλαια είναι εξαίρεση, και οι αναγνώστες πάντα αντιλαμβάνονται αλλαγή του συνηθισμένου, αλλαγή του τόνου και αλλαγή του ρυθμού, όταν ξαφνικά υπάρχει ένα μεγάλο κεφάλαιο. Αυτό κάτι σημαίνει: ένα σημείο καμπής στο μυθιστόρημα. Συνήθως, όμως, τα κεφάλαια είναι πολύ μικρά και ο καθένας μας αναλαμβάνει ένα κεφάλαιο – τις περισσότερες φορές γράφουμε τέσσερα κεφάλαια ταυτόχρονα,

επειδή τώρα είμαστε τέσσερις στην κολεκτίβα – και αφού τα γράψουμε, συναντιόμαστε και διαβάζουμε τα κεφάλαια δυνατά και τα σχολιάζουμε. Μετά επινοούμε λύσεις στα προβλήματα που είδαμε στα κείμενα που διαβάστηκαν.

Όπως αναφέρατε, τον τελευταίο μήνα εκδόθηκε το «Αλτάι», το δεύτερο μυθιστόρημά σας στα ελληνικά, που είναι η συνέχεια του «Εκκλησιαστή». Πώς επιλέξατε τον τίτλο για το μυθιστόρημα; Πώς συνδέονται τα δύο αυτά βιβλία;

Το όνομα «Αλτάι» προέρχεται από το «falco altaicus», το γεράκι που εμφανίζεται στο μυθιστόρημα και, φυσικά, αναφέρεται στις φυλές των Αλταΐων, στις οποίες κατατάσσονται οι Τούρκοι.

Όσον αφορά τη δεύτερη ερώτηση, τον Ιούνιο του 1998, σχεδόν μετά από τρία χρόνια δουλειάς, παραδώσαμε το κείμενο του Εκκλησιαστή στον ιταλό εκδότη. Το μυθιστόρημα δημοσιεύτηκε το Μάρτιο. Για πολλούς μήνες, είχαμε ένα «κενό» και ήμασταν ελεύθεροι να ετοιμάσουμε το επόμενο μυθιστόρημα, αλλά τα μυαλά μας ήταν ακόμη στο 16ο αιώνα, τα πόδια μας στη Βενετία και το βλέμμα μας στην Ανατολή. Μετά από τόσο χρόνο που επενδύσαμε στο γράψιμο ενός τιτάνιου μυθιστορήματος (και να έχετε υπόψη ότι κανείς μας δεν είχε γράψει μυθιστόρημα πρωτύτερα), δεν ήταν εύκολο να ξεφύγουμε από τον κόσμο εκείνο.

Για όσους δεν θυμούνται, ο επίλογος του εκκλησιαστή διαδραματιζόταν στην Ισταμπούλ το 1555 και τοποθετούσε τους τρεις χαρακτήρες που είχαν δραπετεύσει από τη Βενετία (τον ανώνυμο πρωταγωνιστή και αφηγητή, τώρα «Ισμαήλ», την Μπεατρίζ ντε Λούνα Μικέζ, τώρα Γρασία Νάζι, και τον Ζοάο Μικέζ, τώρα Γιοσέφ Νάζι) στην αίθουσα υποδοχής του Σουλτάνου Σουλεϊμάν του Μεγαλοπρεπούς. Θα τον έβλεπαν και θα του έλεγαν την ιστορία τους. Στο μεταξύ, ο Ισμαήλ και ο Ζοάο κάπνιζαν ναργιλέ και δοκίμαζαν καφέ. Αργότερα μάθαμε ότι υπήρχαν δύο λάθη στον επίλογο εκείνο: πρώτον, ο Σουλτάνος δεν δέχτηκε ποτέ κανέναν· δεύτερον, το 1555 δεν υπήρχε ακόμη ναργιλές στην Ισταμπούλ.

Όπως και να ‘χει, φανταζόμασταν λίγο στις συζητήσεις μας πώς

θα ήταν η ζωή για τον Ισμαήλ και τους φίλους του στην Οθωμανική Αυτοκρατορία. Δεν θέλαμε να γράψουμε μια συνέχεια της ιστορίας, γιατί είχαμε ήδη σχεδιάσει να πάμε στη δεκαετία του 1950 (και πράγματι τα επόμενα χρόνια γράψαμε και το «Hatchets of war» και το «54» που θα εκδοθεί επίσης στα ελληνικά). Δύο από τους τρεις χαρακτήρες ήταν υπαρκτά πρόσωπα και γνωρίζαμε κάποια πράγματα γι' αυτούς. Η Μπεατρίζ και ο Ζοάο (στην Ισταμπούλ πήραν πάλι τα εβραϊκά τους ονόματα: Γρασία και Γιοσέφ) ήταν πλούσιοι και ισχυροί. Στην Ισταμπούλ, ο Γιοσέφ θα γινόταν άνθρωπος εμπιστοσύνης του Σελίμ του Β΄ και αργότερα Δούκας της Νάξου και των Κυκλάδων. Μαζί με τη θεία του χρηματοδότησε μια εβραϊκή αποικία στη λίμνη Τιβεριάδα και σχεδίαζαν να γίνουν κυρίαρχοι της Κύπρου.

Ωστόσο, τι απέγινε ο Ισμαήλ, ή Λουντοβίκο, ή Τιτιάν, ή Γκερτ, ή Λοτ; Ήταν ένας φανταστικός χαρακτήρας, αν και τον δημιουργήσαμε συνθέτοντας βιογραφίες αληθινών προσώπων και του δώσαμε αληθινά ιστορικά ονόματα. Το μέλλον του Ισμαήλ έπρεπε να επινοηθεί. Θα έμενε στην Ισταμπούλ, ενώ οι φίλοι του σύχναζαν με τους άρχοντες της αυτοκρατορίας; Δύσκολα. Είπαμε ότι αν κάποια μέρα γραφόταν η συνέχεια του Εκκλησιαστή, θα έπρεπε να διαδραματίζεται πριν και κατά τη διάρκεια της εκστρατείας στην Κύπρο, με κορύφωση τη Ναυμαχία της Ναυπάκτου. Μετά από αυτές τις φαντασιώσεις μας, δεν μιλήσαμε ποτέ γι' αυτό ξανά… Μέχρι τους πρώτους μήνες του 2008, οπότε συνειδητοποιήσαμε ότι η δέκατη επέτειος της έκδοσης του βιβλίου πλησίαζε και ήταν καλή ευκαιρία να επιστρέψουμε… στη σκηνή του εγκλήματος, να τακτοποιήσουμε εκκρεμότητες που αφήσαμε στο πρωτόλειο μυθιστόρημά μας. Εκείνη την περίοδο, ξαφνικά, ο Wu Ming3 αποφάσισε να εγκαταλείψει την κολεκτίβα για προσωπικούς λόγους, προκαλώντας μας σοκ. Ξεκινήσαμε ένα είδος αυτοθεραπείας για να ξεπεράσουμε την οδύνη. Το γράψιμο του «Αλτάι» ήταν η ομαδική ψυχοθεραπεία μας.

Στο Αλτάι δίνετε έμφαση στην ταυτότητα που όλοι έχουμε από τη γέννησή μας – εθνική, πολιτισμική, ταυτότητα γένους κ.ο.κ. Θεωρείτε πώς δεν μπορούμε να την κρύψουμε ή να την

ξεφορτωθούμε, όσο κι αν προσπαθούμε;

Το μυθιστόρημα μιλάει για μια νευρωτική αναζήτηση ταυτότητας και τις ψευδαισθήσεις, τις απογοητεύσεις που φέρνει η αναζήτηση αυτή. θέλαμε να γυρίσουμε στον κόσμο του Εκκλησιαστή από μια απροσδόκητη πλευρά, να προσεγγίσουμε το πρώτο μας μυθιστόρημα χωρίς να γράψουμε μια απλή «συνέχεια», να επισκεφτούμε ξανά τον κόσμο εκείνο υπό το φως των πιο πρόσφατων έργων μας, όπως το «Star of the morning» ή το «Manituana». Είναι πολύ εύκολο να λες ιστορίες για ανθρώπους ξεριζωμένους, χαρακτήρες χωρίς παρελθόν, χωρίς δεσμούς, χωρίς αναμνήσεις παιδικές… Σίγουρα, είναι ένα αποτελεσματικό, αφηγηματικό τέχνασμα, αλλά περιορίζει το συγγραφέα και την οπτική πάνω στην ανθρώπινη εμπειρία.

Είχαμε χορτάσει με χαρακτήρες που ήταν απλώς «συντελεστές» πλοκής, όπως ο Γκερτ του Εκκλησιαστή. Είναι πολύ απίθανοι, κανείς δεν σκέφτεται πραγματικά έτσι. Πώς μπορείς να αφαιρέσεις από την οπτική που έχεις για τον κόσμο το γεγονός ότι ο πατέρας σου ήταν μεταλλεργάτης, ότι και οι δύο γιαγιάδες σου ήταν εργάτριες στην επαρχία, ότι ο ένας παππούς σου απελάθηκε από τους Γερμανούς και ο άλλος σχεδόν πέθανε από φυματίωση σε σανατόριο, ενώ η προγιαγιά σου πέθανε 42 χρονών αφού γέννησε έντεκα παιδιά;

Ως συγγραφείς, πρέπει να παίρνουμε την ευθύνη να μεταφέρουμε στις σελίδες πολύπλοκες σχέσεις και κληρονομικότητες, παράγοντες που παράγουν την υποκειμενικότητά μας. Θα είμαστε ικανοί να κρίνουμε τα φορτία της ταυτότητάς μας μόνο αν μπορούμε να τα περιγράψουμε. Με τα χρόνια, αρχίσαμε να σκάβουμε βαθύτερα στην ψυχή των χαρακτήρων, στις ρίζες τους και τις παραδόσεις τους, στα φορτία που κουβαλάμε μαζί μας από παιδιά. Η συγγραφή του Αλτάι ήταν μια ευκαιρία να επεκτείνουμε αυτό το «σκάψιμο» στην κολεκτίβα την ίδια, να επαναξιολογήσουμε δέκα χρόνια δραστηριοτήτων και περιπετειών.

Οι εκδόσεις Εξάρχεια εκδίδουν στον επόμενο χρόνο ένα άλλο μυθιστόρημά σας που τιτλοφορείται «54». Πρόκειται για ένα

πολιτικό μπεστ σέλερ που διαδραματίζεται στην περίοδο του Ψυχρού Πολέμου. Πώς βλέπετε το σύγχρονο κόσμο μετά την κατάρρευση της ΕΣΣΔ και το τέλος του ψυχρού πολέμου; Θα είναι το τέλος της ιστορίας με την εμπορευματοποίηση των πάντων;

Δεν πρόκειται καθόλου για το τέλος της Ιστορίας, όπως έχουμε δει και απ' όλους τους πολέμους και τις κρίσεις που ξέσπασαν από τότε. Πιο πιθανό είναι ότι γινόμαστε μάρτυρες της εκκίνησης μιας νέας Ιστορίας. Σε λιγότερο από είκοσι χρόνια μετά την κατάρρευση του αποκαλούμενου «υπαρκτού σοσιαλισμού», ήταν η σειρά του καπιταλισμού να βουλιάξει σε μια βαθιά συστημική κρίση. Τώρα αγώνες ξεσπούν παντού, υπάρχει μεγάλη αναβίωση των ιδεών του Μαρξ σ' όλο τον κόσμο και το «να μιλάμε για επαναστάσεις, σίγουρα δεν ακούγεται σαν ψίθυρος», όπως τραγουδούσε ο Tracy Chapman στη δεκαετία του '80.

Τα κινήματα στην Ελλάδα πειραματίζονται με την Άμεση Δημοκρατία, ενώ η κεντρική εξουσία δείχνει τα δόντια της. Ποια είναι η κατάσταση στην Ιταλία;

Υπάρχουν και στην Ιταλία, επίσης, ενδιαφέροντα κινήματα που πειραματίζονται με την άμεση δημοκρατία. Το πιο ενδιαφέρον είναι το κίνημα «NO TAV» στο Piedmont. Ξεκίνησε πριν χρόνια ως αντίσταση στους υπερταχείες αμαξοστοιχίες στην κοιλάδα Susa, και βαθμιαία έγινε κάτι πολύ μεγαλύτερο. Ωστόσο, η κατάσταση είναι πολύπλοκη και ιδιαίτερα δύσκολη να περιγραφεί. Υπάρχουν κάποια ασαφή κινήματα και πολιτικά ρεύματα που φαίνονται σαν αυθεντικά κοινωνικά κινήματα, υιοθετούν πρακτικές που τα κάνουν να μοιάζουν με λαϊκά κινήματα, αλλά αν δεις από κοντά, βρίσκεις ότι υποστηρίζονται από τον έναν ή τον άλλο εκατομμυριούχο (ή τους ανήκουν κιόλας) που επιθυμεί την αποσταθεροποίηση της κατάστασης.

Το περιοδικό ΒΑΒΥΛΩΝΙΑ οργανώνει συχνά πολιτικά και καλλιτεχνικά φεστιβάλ και εκδηλώσεις (όπως το B– FEST), όπου φιλοξενούμε διανοούμενους και ακτιβιστές απ' ολόκληρο τον κόσμο. Νομίζετε ότι θα μπορούσατε κάποια στιγμή στο μέλλον να βρεθείτε κοντά μας στην Αθήνα;

Γιατί όχι; Αλλά θέλουμε να είναι αμοιβαίο: Αν γίνει πραξικόπημα στην Ελλάδα, υποκινούμενο από την Ε.Ε., είστε ευπρόσδεκτοι ως εξόριστοι στην Μπολόνια. Δεν έχουμε πολλά να προσφέρουμε, αλλά μπορούμε να είμαστε δυστυχισμένη παρέα. Και αν γίνει πραξικόπημα στην Ιταλία, μπορούμε να πάμε στην Ισπανία. Και αν γίνει πραξικόπημα στην Ισπανία, μπορούμε να πάμε στην Αργεντινή. Εκεί θα είμαστε δυστυχισμένοι με πιο εξωτικό τρόπο.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Καζαμίας Βαβυλωνίας 2012

Γενάρης: Πεθαίνει από καρκίνο ο Κιμ Γιονγκ Ουν, γιος του δικτάτορα της Βόρειας Κορέας Κιμ Γιονγκ Ιλ. Το ΚΚΕ στέλνει συλλυπητήρια επιστολή στο Κόμμα Εργατών Κορέας, διατρανώνοντας πως ο θάνατος αυτός δεν θα ανακόψει την πορεία του βορειοκορεατικού λαού προς τον κομμουνισμό. Ο Τσάβες δηλώνει πως επιβεβαιώνεται η ρήση του ότι οι ΗΠΑ στέλνουν τον καρκίνο στους αντίπαλους ηγέτες κρατών.

Φλεβάρης: Διαλύεται η Σοσιαλιστική Διεθνής λόγω αδυναμίας επίτευξης σκοπού. Για την πάταξη της ανεργίας ο ΓΑΠ διορίζεται πρόεδρος της Παγκόσμιας Τράπεζας και εκδίδει αυτοβιογραφία με τίτλο «Ένας αντιεξουσιαστής δίχως Εξουσία».

Μάρτης: Το ΠΑΣΟΚ διεξάγει εκλογές για ανάδειξη προέδρου από τη βάση. Ψηφίζουν 5 γιαούρτια, δέκα ντομάτες και μία μορταδέλα. Βγαίνει παμψηφεί ο Πάγκαλος, αφού τα τρώει όλα.

Απρίλης: Προκηρύσσονται εκλογές για την 1η Απριλίου. Κανείς δεν πατάει, γιατί όλοι νομίζουν ότι είναι φάρσα. Ο αντιεξουσιαστικός χώρος κατακλύζει τις πόλεις με αντιεκλογικές καμπάνιες. Οι εκλογές μεταφέρονται για τον Μάη.

Μάης: Γίνονται εκλογές με το ΠΑΣΟΚ να έχει στο προεκλογικό του πρόγραμμα το μότο: «Ένας εργαζόμενος ανά Πολυκατοικία» και τη ΝΔ να υπόσχεται έναν εργαζόμενο αλλά χωρίς οικογένεια (λόγω χαμηλών μισθών και 14ωρης καθημερινής εργασίας). Νικάει η ΝΔ με 12% των ψήφων από κυρίως 100.000 ομογενείς από τις ΗΠΑ – Γερμανία, που πιστεύουν ότι ο χαραμοφάης ο Έλληνας πρέπει επιτέλους να εκπολιτιστεί.

Ιούνης: Ένα αμεσοδημοκρατικό κύμα φοιτητικών συνελεύσεων διαλύει τις κομματικές παρατάξεις στα Πανεπιστήμια και αναλαμβάνει την αυτοδιαχείριση της ακαδημαϊκής εκπαίδευσης. Τα κομματόσκυλα τρώνε παντού καρπαζιές και δεν πιστεύουν στα μάτια τους. Κυριαρχεί το σύνθημα «είμαστε οι ούνοι του Ν. Κατσιαούνη».

Ιούλης: Οι μάζες του λαού συρρέουν στο Σύνταγμα και ανακηρύσσουν την Κομμούνα της Αθήνας. Τελικά όμως όλοι ξενερώνουν από τους πύρινους λόγους μεταξύ αντιμαχόμενων κομματόσκυλων για το μέσα ή έξω από την ΕΕ ως κομβικό στόχο της επανάστασης και το διαλύουν.

Αύγουστος: Εν απουσία βουλής, ψηφίζεται κατάσταση έκτακτης ανάγκης και αναστέλλονται τα δικαιώματα και οι ελευθερίες του λαού. Ομάδες ΔΙΑΣ περιπολούν με γαϊδουράκια στην Πανεπιστημίου – Σταδίου, παρενοχλώντας άπορους αγρότες που βόσκουν αγελάδες και πρόβατα στο Πεδίο του Άρεως.

Σεπτέμβρης: Το ΚΚΕ κάνει έφοδο με τα ΚΝΑΤ στη Βουλή και εγκαθιδρύει τη δικτατορία του προλεταριάτου. Βάζουν κάμερες μέχρι και στον πάτο μας. Απαγορεύεται ο παρά φύση έρωτας, γιατί είναι ανωμαλία, και στην τηλεόραση παίζει μόνο τηλεμάρκετινγκ του 902.

Οκτώβρης: Μετά από τη χείρα φιλίας της Κανέλλη, ο Καρατζαφέρης προσχωρεί στην επανάσταση. Ο Μιχαλολιάκος διορίζεται αρχηγός της Ελ.Ας. Η όξυνση της πάλης των τάξεων στο στάδιο του σοσιαλισμού καθιερώνεται ως επίσημο δόγμα.

Νοέμβρης: Σιχαμένος από τον καπιταλισμό του κράτους και των

αγορών, ο λαός στρέφεται προς τον ελευθεριακό κοινοτισμό και την άμεση δημοκρατία. Ιδρύονται κομμούνες σε πόλεις και χωριά, που αυτοδιευθύνουν την παραγωγή και παίρνουν τις πολιτικές αποφάσεις. Η συνομοσπονδία των κομμούνων συνεδριάζει με ελεύθερα ανακλητούς εκπροσώπους στο κτήριο της βουλής.

Δεκέμβρης: Με κεντρικό μότο «Direct Democracy Now» οι Ευρωπαίοι βγαίνουν στις πλατείες όλων των πόλεων για την κοινωνική επανάσταση……

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 4

Συνέντευξη Julian Assange: Wikileaks & New York Times (Α΄μέρος)

Μετάφραση: Αντώνης Μπρούμας

*Ο **Julian Assange** είναι αρχισυντάκτης του διαδικτυακού τόπου Wikileaks και υπέρμαχος της ελευθερίας του λόγου και της δημοκρατίας, βρισκόμενος αυτή τη στιγμή σε κατ' οίκον περιορισμό στην Αγγλία εξαιτίας της πολιτικής του δράσης. Η Wikileaks είναι μία διεθνής πολιτική οργάνωση με σκοπό την αποκαλυπτική πληροφόρηση του κοινού και τον έλεγχο της κρατικής και ιδιωτικής εξουσίας. Στην ακόλουθη συνέντευξη, την οποία έδωσε στις 26 Σεπτεμβρίου 2011 στον ακτιβιστή και συγγραφέα Chris Spannos, ο Assange αποκαλύπτει τις ιδιαίτερες πτυχές της σχέσης της Wikileaks με τους Times και, γενικότερα, το ρόλο του συμπλέγματος των κυρίαρχων μέσων μαζικής ενημέρωσης. Η συνέντευξη αναρτήθηκε στο διαδικτυακό τόπο nytexaminer.com, ο οποίος ασχολείται με την κριτική προσέγγιση του ρόλου των New York Times και των κυρίαρχων ΜΜΕ.*

Chris Spannos: Θα ήθελα να ξεκινήσουμε από την εποχή πριν τη δημιουργία της Wikileaks το 2006. Πες μας πώς αντιλαμβανόσουν τότε τους New York Times και το ρόλο τους στη συλλογή πληροφοριών και στον καθορισμό της κοινής γνώμης.

Julian Assange: Τότε δεν αντιλαμβανόμουν ιδιαίτερα το ρόλο των New York Times σε αυτά και αυτό είναι κάτι ενδιαφέρον, καθώς ήμουν εξοικειωμένος με καμπάνιες για την ελευθερία του λόγου μέσω της χρήσης υψηλής τεχνολογίας. Αντιλαμβανόμουν πως ήταν μία ισχυρή φωνή της Ανατολικής ακτής των ΗΠΑ, ότι ήταν ένας δημοφιλής οργανισμός, που μπορούσε να καθορίζει ατζέντες, παρ' όλο που η εικόνα της εφημερίδας είχε αμαυρωθεί από το πώς είχε καλύψει τον πόλεμο στο Ιράκ και από όσα φαίνεται ότι συνέβησαν με την Judith Miller και το σχετικό φιάσκο.[1] Σε αυτήν την περίπτωση οι New York Times είχαν διαστρεβλώσει αποτελεσματικά την πραγματικότητα, ώστε η υπαιτιότητα για εκείνα τα σκάνδαλα να αποδοθεί στην Judith Miller αντί στην ίδια την εφημερίδα. Ανάλογου μεγέθους είναι τα σκάνδαλα που κατέληξαν στην παραίτηση του πρώην αρχισυντάκτη των Times και στο διορισμό του τωρινού, Bill Keller.

Chris Spannos: Κατά την πρώτη περίοδο της Wikileaks οι New York Times είχαν ανταποκριθεί με αξιοπρόσεκτο τρόπο σε σχέση με την υπόθεση της αποκάλυψης από την Wikileaks πληροφοριών και εγγράφων, που αφορούσαν τον Ελβετό τραπεζίτη Julius Baer. Τότε οι Times είχαν υποστηρίξει την Wikileaks και είχαν συμπαραταχθεί με αυτή.

Julian Assange: Το πιο σημαντικό πράγμα που πρέπει να αντιληφθούμε για τα κυρίαρχα μέσα ενημέρωσης είναι το ότι είναι μία βιομηχανία και, όπως όλες οι βιομηχανίες, επιδιώκει το συμφέρον της. Και οι New York Times ως οργανισμός μαζί με άλλους δέκα ομίλους μέσων μαζικής ενημέρωσης των ΗΠΑ έχουν δημιουργήσει μία συμμαχία, για να μας προστατέψουν από τυχόν δικαστικές επιθέσεις της τράπεζας του Julius Baer εναντίον μας. Μία τέτοια επίθεση του Baer δεχτήκαμε στο Σαν Φρανσίσκο τον Φλεβάρη του 2008 και στο τέλος σταθήκαμε νικητές, προκαλώντας τους ζημία τριακοσίων εκατομμυρίων δολαρίων. Για

τη δημιουργία των συνθηκών, που έφεραν κοντά όλους αυτούς τους παίκτες της βιομηχανίας των ΜΜΕ, πρωτοστάτησε η «Επιτροπή Δημοσιογράφων για την Ελευθερία του Τύπου» με πρόεδρο τη Lucy Dalglish, η οποία είναι ένα είδος κονσόρτιου στο χώρο των ΜΜΕ και συγκροτεί τέτοιες συμμαχίες, που προωθούν τα συμφέροντα της βιομηχανίας. Αλλά ποιο ήταν το διακύβευμα στην περίπτωση της Wikileaks;

Είχαμε λοιπόν μία εταιρεία του εξωτερικού, μία ελβετική τράπεζα, που προσπαθούσε να σταματήσει μία οργάνωση, η οποία ασχολούνταν με την πληροφόρηση του κοινού και συνδεόταν με τις ΗΠΑ – η Wikileaks έχει κάποιες υπηρεσίες και κάποιους ανθρώπους στις ΗΠΑ. Ποιες ήταν λοιπόν οι δυνάμεις υπέρ και εναντίον μας; Υπήρχαν κάποιες δυνάμεις εναντίον μας, καθώς η τράπεζα αυτή είχε σχέσεις με τραπεζικά ιδρύματα των ΗΠΑ, από τα οποία υποστηρίχθηκε, αλλά υπήρχαν μεγαλύτερες βιομηχανίες από την αντίπαλη όχθη. Γιατί αν η Wikileaks εκπαραθυρωνόταν σήμερα από το διαδίκτυο από μία ελβετική τράπεζα, τότε αύριο το ίδιο μπορεί να συνέβαινε σε κάποια εφημερίδα, όπως η New York Times. Επομένως, επρόκειτο καθαρά για το συμφέρον της βιομηχανίας. Εντούτοις, σε αυτήν την κίνηση υπήρχε και κάτι πέρα από συμφέρον, δηλαδή αυτή ήταν έκφραση συγκεκριμένων αξιών, στο βαθμό που κάποιοι άνθρωποι στους Times έχουν αξίες. Ίσως λοιπόν επρόκειτο για την έκφραση των αξιών κάποιων ανθρώπων, για τις οποίες επιθυμούσαν με αυτόν τον τρόπο να παλέψουν μέσα από τους New York Times, αφού αυτές εξυπηρετούσαν και τα συμφέροντα του οργανισμού.

Πριν το 2010 οι New York Times συνήθιζαν να δημοσιεύουν πολλές από τις ειδήσεις, που αποκάλυπτε η Wikileaks. Μία από αυτές ήταν η περίπτωση της διαφθοράς της Αμερικανικής εταιρείας 21 παιδικών νοσοκομείων «Shriners», μία άλλη ήταν αυτή του Eric Schmidt και των κανόνων εμπόλεμης ζώνης για το Ιράκ, οι οποίοι επέτρεπαν σε ορισμένες περιπτώσεις στους Αμερικανούς στρατιώτες να περνούν τα σύνορα του Ιράν – μία πολύ επικίνδυνη ιστορία, η οποία μπορούσε να ξεκινήσει μέχρι και πόλεμο. Στην πραγματικότητα, οι περισσότεροι πόλεμοι έχουν ξεκινήσει από

αψιμαχίες στα σύνορα μεταξύ χωρών, οι οποίες βγαίνουν εκτός ελέγχου. Αυτή ήταν μία σπουδαία και ξεχωριστή υπόθεση, την οποία καλύψαμε μαζί με τους New York Times.

Chris Spannos: Πώς αξιολογείς τη στάση που τήρησαν οι New York Times σε σχέση με το ντοκιμαντέρ «Collateral Murder»[2], που έδωσε στη δημοσιότητα η Wikileaks;

Julian Assange: Οι New York Times αντέδρασαν με δύο διαφορετικούς τρόπους σε δύο διαφορετικές χρονικές συγκυρίες αναφορικά με το ντοκιμαντέρ «Collateral Murder», δηλαδή τόσο τη στιγμή κατά την οποία το ντοκιμαντέρ δόθηκε στη δημοσιότητα, οπότε και αδιαφόρησαν, όσο και πολύ αργότερα, δηλαδή τη χρονική στιγμή που ξέσπασε το σκάνδαλο cablegate [3], οπότε ο Bill Keller δημοσίευσε μία σειρά άρθρων και ένα βιβλίο, το «Open Secrets», όπου χρησιμοποίησε αποσπάσματα από το cablegate, για να υπεραμυνθεί της αρνητικής στάσης των New York Times απέναντι στην Wikileaks. Οι Times προσπάθησαν να ισχυριστούν ότι εγώ –γιατί το έκαναν προσωπικό– μετέτρεψα ένα ντοκιμαντέρ σε αντιαμερικανική προπαγάνδα και στήριξαν τους ισχυρισμούς τους σε επιλεκτικά αποσπάσματα του cablegate. Αλλά η στάση τους αυτή είναι τελείως διαφορετική από τη στάση που κράτησαν κατά τη χρονική στιγμή της αποκάλυψης και είναι αρκετά ενδιαφέρουσα.

Το «Collateral Murder» ήταν ένα ντοκιμαντέρ, που φτιάξαμε, που ήταν βασισμένο σε ένα 40λεπτο απόρρητο βίντεο από το ελικόπτερο Απάτσι και έδειχνε το ελικόπτερο να πυροβολεί και να σκοτώνει ανθρώπους στη νέα Βαγδάτη τον Ιούλιο του 2007 και να ρίχνει ρουκέτες σε κτήρια. Το ελικόπτερο αυτό σκότωσε από 16 μέχρι 24 ανθρώπους, συμπεριλαμβανομένων δύο πολεμικών ανταποκριτών, και τους σκότωσε υπό γκροτέσκες συνθήκες. Για παράδειγμα, σκότωσε τον έναν ανταποκριτή την ώρα που σερνόταν και ένα βαν ερχόταν να τον περιμαζέψει, ενώ και οι άνθρωποι του βαν ήταν άοπλοι το γάζωσε και τελικά τον σκότωσε. Υπήρχε λοιπόν ένα ρεπορτάζ στους New York Times, το οποίο συγκριτικά με τα υπόλοιπα ΜΜΕ, εννοώ τα τηλεοπτικά κανάλια, δεν ήταν τότε τόσο κακό για εκείνη την πρώτη έκδοση μετά την αποκάλυψη του

ντοκιμαντέρ. Αλλά τότε, μόλις αυτό το ρεπορτάζ εμφανίστηκε στους New York Times, δόθηκε από τους αρχισυντάκτες άπλετος χώρος στους απολογητές του στρατού και όχι σε οποιονδήποτε άλλον. Και έτσι, επί πολλές ημέρες εμφανίζονταν άρθρα από τέτοιους απολογητές, που παρουσίαζαν διάφορες δικαιολογίες του περιστατικού και έριχναν το φταίξιμο σε εμάς. Αυτό είναι πολύ ενδιαφέρον, γιατί μας δείχνει μία σειρά από πράγματα.

Πρώτον, είναι δυνατό μερικές φορές να εμφανίζεται κάπου στους New York Times η κριτική στο αμερικανικό κατεστημένο του στρατού και των μυστικών υπηρεσιών. Αλλά πόση πίεση χρειάζεται να ασκηθεί, για να συμβεί κάτι τέτοιο! Έτσι, σε αυτή την περίπτωση είχαμε ένα εξαιρετικά σημαντικό από ειδησεογραφική άποψη βίντεο, ίσως το πιο σημαντικό των τελευταίων πέντε ετών. Επίσης αποτελούσε αδιάσειστη απόδειξη, γιατί ήταν αυθεντικό, πολύ δυνατό και ξεκάθαρο για το τι γινόταν εκεί. Και το φτιάξαμε ανεξάρτητα, δηλαδή η είδηση δεν ήταν των New York Times αλλά δική μας και οι New York Times απλώς την αναπαρήγαγαν. Συνεπώς, στο βαθμό αυτό ήταν προστατευμένοι. Εντούτοις, το κόστος για αυτούς ήταν η υποχρέωση να ανοίξουν πελώριο χώρο δημοσίευσης για όλους τους απολογητές του στρατιωτικού κατεστημένου να έρθουν και να δικαιολογήσουν τη συμπεριφορά αυτή χωρίς να εισφέρουν καν νέα γεγονότα. Η κριτική λοιπόν στο στρατιωτικό κατεστημένο των ΗΠΑ απαιτεί την παραχώρηση εξαιρετικά μεγάλης ελευθερίας σε αυτό να απολογηθεί και να δικαιολογήσει τις δραστηριότητές του. Δεν χρειάζεται δε τίποτε άλλο, ούτε καταγραφή κάποιων γεγονότων, ειδήσεων ή οτιδήποτε άλλου. Μπορεί κανείς να ισχυριστεί ότι όλοι αυτοί οι απολογητές, που δημοσίευαν στους New York Times για λογαριασμό του στρατιωτικού κατεστημένου, ήταν εκεί απλώς επειδή είχε εξαντληθεί η ειδησεογραφική πλευρά του θέματος, δηλαδή δεν υπήρχε άλλο ειδησεογραφικό υλικό, και γι’ αυτό, το κενό ενδιαφέροντος έπρεπε να γεμίσει με εκφορές απόψεων.

Είναι αυτή καλή δικαιολόγηση για τη στάση των New York Times στο θέμα; Όχι, γιατί είχαμε πρόσθετο υλικό μετά την πρώτη αυτή ημέρα σε συνεργασία με την ισλανδική τηλεόραση ITV, η οποία

έστειλε ανθρώπους στη Βαγδάτη να μαζέψουν κι άλλο υλικό, να πάρουν συνεντεύξεις, να τραβήξουν εικόνες από τις οικογένειες των θυμάτων και του κτηρίου κτλ. Έπαιξαν τίποτα από αυτό; Όχι, δεν άγγιξαν τίποτα. Ένας Αμερικανός στρατιώτης, που ήταν στο έδαφος, μίλησε γι' αυτό ως πρώτης τάξεως μάρτυρας και μάλιστα Αμερικάνος. Πήραν τίποτα από αυτό το υλικό, του πήραν συνέντευξη; Όχι. Ένας Αμερικανός σκηνοθέτης έτυχε να βρίσκεται στη Βαγδάτη μία ημέρα μετά τη σφαγή, για να κάνει ένα ντοκιμαντέρ για τους Ιρακινούς πρόσφυγες, και πήρε συνεντεύξεις από τους ανθρώπους στον τόπο του εγκλήματος και πήρε σκηνές από το γαζωμένο βαν, που προσπάθησε να σώσει έναν από τους πολεμικούς ανταποκριτές. Απίστευτο υλικό μία μέρα μετά το συμβάν, το οποίο δεν μπορούσε να διαστρεβλωθεί ούτε να έχει πολιτικά υποκειμενική χροιά, καθώς ο σκηνοθέτης δεν ήξερε το σκάνδαλο που αργότερα θα ξεσπούσε. Χρησιμοποίησαν τίποτα από αυτό το υλικό; Όχι, και μάλιστα κανένα αμερικανικό ΜΜΕ δεν το έκανε.

Μπήκαμε λοιπόν μέσα στο τείχος των κυρίαρχων αμερικανικών ΜΜΕ αλλά τότε αυτό άνοιξε τεράστιο χώρο για μία αντεπίθεση και όχι για οποιουδήποτε είδους συνέχεια. Και τότε ο Bill Keller, στο βιβλίο του «Open Secrets» και στα άρθρα του, προσπάθησε να αναποδογυρίσει τα όσα είχαμε κάνει με το ντοκιμαντέρ μας «Collateral Murder». Το ντοκιμαντέρ ήταν βασισμένο σε ένα ακατέργαστο απόρρητο βίντεο από την κάμερα, που βρισκόταν τοποθετημένη στο οπλοπολυβόλο του Απάτσι, ήταν δηλαδή ακριβώς αυτό που έβλεπε ο πιλότος και ο πολυβολητής. Ωστόσο, έχοντας δει ολόκληρο το βίντεο, ήταν πολύ δύσκολο να καταλάβεις τι γινόταν. Και όταν το είδα για πρώτη φορά δεν μου ήταν καθόλου ξεκάθαρο πού ήταν, ποιος ήταν, πώς διαδεχόταν η μία σκηνή την άλλη, καθώς υπήρχαν ενδιάμεσοι νεκροί χρόνοι κτλ. Γι' αυτό, με μεγάλη προσοχή και δουλειά το βάλαμε σε μία συνέχεια και αυτό που καταλάβαμε ήταν ότι είχε εξ επίτηδες συγκαλυφθεί ήδη από το 2007. Το γεγονός είχε καταγραφεί δημοσιογραφικά, γιατί υπάρχει πάντοτε δημοσιογραφική καταγραφή σε τέτοιες περιπτώσεις, αφού είχαν σκοτωθεί δύο πολεμικοί ανταποκριτές, και μάλιστα είχε υπάρξει και ρεπορτάζ στους New York Times.

Και κάποια ρεπορτάζ είχαν πάει τόσο μακριά, ώστε να αφήνουν να εννοηθεί ότι το βαν είχε καταστραφεί από αντάρτες, ενώ οι New York Times και ο στρατός είχαν ισχυριστεί ότι δεν γνώριζαν πώς αυτό είχε καταστραφεί. Επομένως, η υπόθεση είχε εξ επίτηδες θαφτεί. Έπρεπε λοιπόν να εξηγήσουμε στο βίντεο ότι εδώ βρίσκεται αυτός ο άνθρωπος εκεί ο άλλος, αυτοί είναι οι δύο πολεμικοί ανταποκριτές, που πηγαίνουν από τον ίδιο δρόμο, εδώ είναι ο ίδιος άνθρωπος που πυροβολείται. Τότε οι Times έγραψαν στην αυτοεπιβεβαιούμενη επίθεσή τους ότι είχαμε μοντάρει εκτός του ντοκιμαντέρ βίντεο από ενόπλους.

Στην πραγματικότητα ήμασταν εξαιρετικά προσεκτικοί κατά το μοντάρισμα του ντοκιμαντέρ, ώστε να αποφύγουμε τέτοιες επιθέσεις σε βάρος μας. Τα πρώτα δέκα λεπτά είναι συνεχόμενα και αμοντάριστα. Μετά έχει κοπεί κάποιος νεκρός χρόνος, όπου δεν συμβαίνει τίποτα. Όταν δε αποκαλύψαμε τα βίντεο, τα αναρτήσαμε δίπλα δίπλα, δηλαδή πάνω την ακατέργαστη έκδοση και από κάτω τη δική μας. Ήμασταν λοιπόν πιο πιστοί στα γεγονότα κατά την παραγωγή αυτού του υλικού από οποιοδήποτε ντοκιμαντέρ έχω δει. Είναι άλλωστε κομμάτι της φιλοσοφίας μου σχετικά με το πώς πρέπει να ασκείται με επιστημονικό τρόπο η δημοσιογραφία το ότι η κύρια πηγή περιεχομένου πρέπει να διατίθεται μαζί με την επεξεργασμένη, ώστε να μπορεί να ελεγχθεί ότι έχει τύχει δίκαιης μεταχείρισης και δεν έχει διαστρεβλωθεί. Αυτό είναι λοιπόν ό,τι κάνουμε, και κάναμε πολύ καλή δουλειά. Επομένως, ο ισχυρισμός ότι σκηνές από ενόπλους αντάρτες είχαν μονταριστεί εκτός του ντοκιμαντέρ ήταν εντελώς ψευδής. Μπορεί ο οποιοσδήποτε να δει τα δύο βίντεο. Άρα μπορεί ο οποιοσδήποτε να ελέγξει, οι New York Times μπορούσαν να ελέγξουν αλλά δεν ήλεγξαν. Γιατί δεν ήλεγξαν; Επειδή είχαν άλλη ατζέντα.

Σημειώσεις:

1. [Σ.τ.Μ.] Η Judith Miller είναι βραβευμένη με Πούλιτζερ δημοσιογράφος, η οποία είχε γράψει σειρά δημοφιλών άρθρων στους New York Times για το πρόγραμμα όπλων μαζικής καταστροφής του Ιράκ, τα οποία αργότερα αποδείχθηκαν ανακριβή

ή και τελείως χαλκευμένα.
2. Το «Collateral Murder» ήταν ντοκυμαντέρ της Wikileaks με πραγματικές σκηνές από τρεις εναέριες επιδρομές Αμερικανικών ελικοπτέρων στη Βαγδάτη στις 12 Ιουλίου 2007, στις οποίες εικονίζονται στρατιώτες των ΗΠΑ να δολοφονούν εν ψυχρώ 12-18 άοπλους πολίτες και να τραυματίζουν δύο παιδιά.
3. Cablegate αποκαλούνται οι αποκαλύψεις από την οργάνωση Wikileaks εκατοντάδων χιλιάδων απόρρητων εγγράφων της διπλωματίας των ΗΠΑ , που ξεκίνησαν το Φεβρουάριο του 2010 και είχαν σοβαρό αντίκτυπο στη δημόσια εικόνα των ΗΠΑ σε όλο τον κόσμο.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3

Η κρίση του τύπου και η δυνατότητα εξόδου

Επιμέλεια: **Κ. Ζαχαριουδάκη, Σ. Τζουανόπουλος**

Η "Βαβυλωνία" στις 12 Ιουλίου, διοργάνωσε ανοιχτή συζήτηση στο Nosotros στα Εξάρχεια, με θέμα την κρίση του τύπου και τη δυνατότητα επιβίωσης του έντυπου λόγου. Στη συζήτηση συμμετείχαν και παρακολούθησαν εκατό περίπου άτομα. Εισηγητές ήταν ο Γιώργος Σταματόπουλος (Ελευθεροτυπία), ο Νίκος Ξυδάκης (Καθημερινή) και ο Στέλιος Ελληνιάδης (εφημερίδα Δρόμος). Τη συζήτηση άνοιξε ο Νίκος Ιωάννου από τη "Βαβυλωνία" λέγοντας:

«Αν με ρωτούσατε, αν γνωρίζω τι είναι αυτό που λένε «κρίση του τύπου», θα απαντούσα: «Ναι!». Έχουν κλείσει αρκετές εφημερίδες και περιοδικά το τελευταίο διάστημα. Πολλοί άνθρωποι έχουν βρεθεί στο δρόμο. Συναντάμε απολυμένους στις διαδηλώσεις και τις συγκεντρώσεις. Δημοσιογράφους πολλούς αλλά και άλλους που έτρωγαν ένα κομμάτι ψωμί. Αυτό όμως δεν είναι η ίδια η κρίση

του τύπου. Ίσως είναι το αποτέλεσμα αυτής της κρίσης. Τεράστια εκδοτικά συγκροτήματα όπως του Λαμπράκη, του Τεγόπουλου, του Μπόμπολα, αλλά και μικρότερα, εδώ και δεκαετίες συντηρούνταν, εκμεταλλευόμενα το κύρος και την ισχύ που αποκτούσαν διαρκώς όσο το πολιτικό σύστημα στεκόταν γερά στα πόδια του. Ασκούσαν εξουσία και καρπώνονταν μερίδιο απ' την οικονομική πίτα. Είτε επρόκειτο για διαφήμιση (κρατική ή ιδιωτική) είτε για επιχορήγηση (φανερή ή κρυφή). Αυτή η άσκηση εξουσίας διανύει περίοδο φθοράς με οδυνηρά αποτελέσματα για τους εργαζόμενους σ' αυτόν τον κλάδο.Από τις μεγάλες αλλαγές που ζούμε, δεν νομίζω πως μπορεί να εξαιρεθεί κάποιος. Η αμφισβήτηση του κύρους και της ισχύος των πολιτικών εξουσιών διατυπώνεται από το σύγχρονο άτομο και μεταδίδεται σε ό,τι σχετίζεται με αυτές. Ένα άτομο που πλέον αντιλαμβάνεται αλλιώς την πληροφορία. Δεν ξέρω πώς ακριβώς, άλλωστε μιλάμε για κάτι που συμβαίνει τώρα, αλλά μπορούμε να το συζητήσουμε. Τέλος πάντων, γεννιέται ένας άνθρωπος που δεν αναγνωρίζει ως ήχο πληροφορίας και γνώσης το «χρστσ χρτσς» του χαρτιού. Πολύ δε πιο σοβαρό, αν δεν αναγνωρίζει το περιεχόμενο ως τέτοιο.Υπάρχει επιθυμία (για ανάγκη δεν συζητώ, θα γυρίσουμε στο παρελθόν) για επιβίωση του έντυπου λόγου; Εγώ λέω ότι όση σχέση έχει η αγάπη κι ο έρωτας με τη ζωή μας τόση σχέση έχει και το έντυπο με τη γνώση και την πληροφορία.Στην εποχή των μεγάλων αλλαγών τίποτα δεν συμβαίνει μόνο του.»

Ο σφιχτός εναγκαλισμός της τέταρτης εξουσίας, του Τύπου όπως τον γνωρίσαμε στην Ελλάδα, με το κυρίαρχο πολιτικό σύστημα, τη λογική του κέρδους, αλλά και η βαθμιαία αυτονόμησή της από την κοινωνία σε συνδυασμό με την αποποίηση του απαραίτητου για τη δημοκρατία ελεγκτικού της ρόλου, οδήγησαν στην απαξίωσή της από τους πολίτες. Πώς συνδέεται όμως η κρίση του έντυπου λόγου με την κρίση του πολιτικού συστήματος; Και τι προοπτικές υπάρχουν ώστε ο Τύπος σε κάθε του μορφή πλέον (έντυπος, ηλεκτρονικός) να αφουγκραστεί την κοινωνική δυναμική και να υπηρετήσει το δημόσιο, συλλογικό συμφέρον, να αποτυπώσει δηλ. τις κοινωνικές αναζητήσεις σε ένα ριζοσπαστικό πλαίσιο ελευθερίας και όχι εξάρτησης; Ήταν ορισμένα από τα ερωτήματα

που ανιχνεύτηκαν στη δημόσια συζήτηση.

Για τον **Γιώργο Σταματόπουλο** τα αίτια της κρίσης του τύπου εντοπίζονται στην κρίση του ίδιου του πολιτικού συστήματος. «Ο τύπος έντυπος και ηλεκτρονικός ακολούθησε τις επιταγές του επικρατήσαντος πολιτικού συστήματος, του καπιταλισμού, και κατ' επέκταση ακολουθεί την πτώση του». Ακόμα κι εκείνα τα χαρακτηριστικά που τον συγκρατούσαν από την πτώση, δηλ. η ανεξαρτησία των εφημερίδων, το ρεπορτάζ, η έρευνα, η γνώμη-γνώση, η ανάλυση, χάθηκαν από τότε που ο Τύπος υπηρετεί το κέρδος, την πολιτική εξουσία και τα συμφέροντα των επιχειρηματιών. Όλα τα παραπάνω οδήγησαν στην υποβάθμιση της ποιότητας του περιεχομένου των εντύπων, την προβολή σκανδάλων και μικρο-γεγονότων χωρίς έρευνα και ρεπορτάζ. Αποκορύφωμα η αποκοπή του Τύπου από την κοινωνία και τα προβλήματά της. Εφόσον λοιπόν οι δημοσιογράφοι, όντας μη ανεξάρτητοι, χειραγωγήθηκαν από τους διεφθαρμένους πολιτικούς, ο έντυπος λόγος μπορεί να επιβιώσει μόνο εάν προσεγγίσει την κοινωνία (μειονότητες, νέοι), ενισχύσει το περιεχόμενό του παραμένοντας κριτικός, αντικειμενικός και τέλος συνεργαστεί με τους ιστότοπους. Καταλήγοντας, έκανε ειδική αναφορά στη σαγήνη και τη δύναμη του λόγου, ο οποίος πρέπει να ταυτιστεί με την κοινωνία και τη δημοκρατία: «Ο Τύπος πρέπει να είναι μπροστάρης στην ανατροπή του υπάρχοντος συστήματος όχι με βίαια μέσα (μη αποκλείοντάς τα), αλλά με την ανάδειξη της κοινωνικής δύναμης και του δημοσίου διαλόγου». Παραλλήλισε, τέλος, τους «αγανακτισμένους» των πλατειών με τον «αγανακτισμένο» Τύπο.

Από την πλευρά του, ο **Στέλιος Ελληνιάδης** συνέδεσε τα αίτια της κρίσης του έντυπου λόγου με μια κριτική στην αριστερά. Απέρριψε ως αίτιο της κρίσης του γραπτού τύπου το διαδίκτυο (ηλεκτρονικός τύπος), καθώς το ίντερνετ, είπε, είναι σημαντικό για τη διάδοση της πληροφορίας, ακόμα και για τα κινήματα. Υπάρχει όμως ένας σαφής διαχωρισμός μεταξύ διαδικτύου-εφημερίδων και βιβλίων, μια άλλη επικοινωνιακή σχέση, τόνισε και εξήγησε: Η εφημερίδα ενεργοποιεί περισσότερες αισθήσεις

κατά την ανάγνωσή της, ενώ μέσα σ' αυτήν αποτυπώνεται μια συνολική εικόνα για την κοινωνική πραγματικότητα (προσέγγιση καθημερινής ζωής). Αντίθετα, το διαδίκτυο οδηγεί στη μηχανοποίηση του ανθρώπου και είναι δύσκολο μέσα απ' αυτό ο χρήστης να λειτουργήσει συνδυαστικά – λαμβάνει έτσι μόνο ένα μέρος των ειδήσεων. Ο Στ. Ελληνιάδης συμφώνησε με τον Γ. Σταματόπουλο στη θέση πως η πτώση της εφημερίδας και του βιβλίου οφείλεται στην παρακμή του δυτικού μοντέλου (καπιταλισμού), μια κρίση όχι μόνο οικονομική, αλλά και πολιτική, πολιτισμική, κοινωνική, ηθική.

Από τον ελεύθερο ανταγωνισμό, τον φιλελευθερισμό (χαρακτηριστικά του καπιταλιστικού συστήματος), έχουμε περάσει στην απόλυτη συγκεντροποίηση, μέσω εταιρειών οι οποίες ελέγχουν το σύνολο της πληροφορίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί στοιχείο παρακμής, σημείωσε. Πλέον γίνεται προπαγάνδα όχι μόνο υπέρ του συστήματος, αλλά κυρίως για το κέρδος, «χάριν του οποίου τα Μέσα στρέφονται ενάντια του ίδιου του συστήματος υπέρ του οποίου προπαγανδίζουν» (π.χ. Εφημερίδα News of the World).

Δεύτερο στοιχείο παρακμής οι κοινωνικές ανισότητες που δημιουργούνται στις καπιταλιστικές κοινωνίες σε κρίση: «Όταν οι κοινωνίες βρίσκονται σε παρακμή, χωρίς δυναμική ανόδου, είναι φυσικό να μην μπορεί να είναι εργαλείο τους το βιβλίο, η εφημερίδα».

Τρίτο στοιχείο παρακμής για τον Ελληνιάδη η λογοκρισία που υφίστανται πολλοί δημοσιογράφοι, όταν παρεκκλίνουν από τη συγκεκριμένη φόρμουλα του εκάστοτε εργοδότη. Συνέχισε λέγοντας ότι η αριστερά δεν μπορεί να διαχειριστεί την κρίση με αποτελεσματικό τρόπο. Η κοινωνική και όχι η κομματική Αριστερά, παρά τις θυσίες, δεν έχει προτείνει ένα μοντέλο, το οποίο να υιοθετηθεί από την κοινωνία, να την αναθερμάνει ώστε να οδηγηθούμε μέσω κοινωνικών διεργασιών στην ανατροπή του συστήματος, κατέληξε.

Σύμφωνα με τον **Νίκο Ξυδάκη**, η κρίση του έντυπου λόγου είναι

κρίση περιεχομένου-φυσιογνωμίας, η οποία αφορά όχι μόνο τις εφημερίδες, αλλά και τα media (π.χ. Alter). Η κρίση, συνέχισε, είναι διεθνής και έχει τα ακόλουθα χαρακτηριστικά:

– παγκοσμιοποίηση του ψηφιακού κόσμου,
– κατάρρευση του επιχειρηματικού μοντέλου (κρίση των New York Times),
– μείωση των εσόδων του αναγνωστικού κοινού,
– περιορισμό της ρευστότητας του χρήματος, και
– κάμψη της διαφήμισης.

Για την ελληνική πραγματικότητα σημείωσε ότι η οικονομική και εθνικο-πολιτική κρίση έχουν αντίκτυπο και στον ελληνικό Τύπο. Το ελληνικό μοντέλο του Τύπου, αποτελώντας μια «κόπια» του ελληνικού καπιταλιστικού συστήματος μετατοπίστηκε από ένα συντηρητικό μόρφωμα σε ένα μόρφωμα πιο ευέλικτο, εκφράζοντας έτσι μια Ελλάδα εξωστρεφή, με ευαισθησία στις πολιτικές ελευθερίες.

Από το λαϊκισμό και την «λαϊφ-σταϊλοποίηση» του Τύπου το ’80 περνάμε στη δεκαετία του ’90 και του 2000, όταν πλέον οι άνθρωποι των media υποτάσσονται πλήρως στο νέο κοσμοείδωλο του φιλελευθερισμού της παγκοσμιοποίησης, αναγνωρίζοντας μία μόνο ελευθερία, αυτή της αγοράς, τόνισε. Στο πλαίσιο αυτό, στις ΗΠΑ επί Κλίντον μεσουρανούν τα golden boys, ενώ στην Ελλάδα επί Σημίτη ανθεί ο λαϊκισμός και η κλεπτοκρατία (Χρηματιστήριο, Ολυμπιακοί Αγώνες). Σήμερα το πολιτικό φάσμα δεν συνέχεται από ιδέες, αλλά από συμφέροντα, μετατρέποντας το υποκείμενο λαός σε εχθρό.

Άλλο χαρακτηριστικό της κρίσης αποτελεί η συλλογική ενοχοποίηση όλων των κοινωνικών δικαιωμάτων που κατακτήθηκαν μέσα από αγώνες. Από τη μια ενοχοποίηση του λαού γι’ αυτά που δήθεν του δόθηκαν, από την άλλη κυριαρχία στοιχείων βιοπολιτικής επιτήρησης εδάφους, λόγου, σώματος με κυρίαρχο στόχο τη μετάβαση από το έθνος-κράτος σε κράτος-προτεκτοράτο. Κατά τον Ξυδάκη όμως, δυνατότητες υπάρχουν, αφού οι άνθρωποι των οποίων η αυτονομία αμφισβητείται μπορούν να δημιουργήσουν

εναλλακτικά δίκτυα, μέσω μιας καινούριας συλλογικής διάνοιας. Ένα βήμα θα αποτελούσε η δημιουργία ενός νέου επιχειρηματικού μοντέλου (fair-trade) όπου το κέρδος θα καρπώνεται κατευθείαν ο παραγωγός της είδησης με την ταυτόχρονη εναντίωση στο διαδικτυακό μοντέλο, που εμπορευματοποιεί τους ανθρώπους με το πρόσχημα του «τζάμπα», ενώ στην πραγματικότητα αποτελεί έναν απροστάτευτο δημόσιο χώρο.

Στη ζωντανή συζήτηση που ακολούθησε, υπήρξε γόνιμη ανταλλαγή απόψεων αλλά και αντιπαραθέσεις:

– Δεν υπάρχει κρίση του λόγου γενικά, αλλά κρίση των εταιρικών παραδοσιακών media, κι αυτό επειδή ο λόγος είναι περισσότερος από ποτέ. Οπότε θα πρέπει να αναρωτηθούμε για το ρόλο των media, για τα προβλήματα του ηλεκτρονικού λόγου, για το αν η κρίση είναι γενικότερη ή αφορά μόνο τα παραδοσιακά media. Στο ίδιο πλαίσιο, άλλος ομιλητής έθεσε το ερώτημα εάν πρόκειται για κρίση των εκδοτικών συγκροτημάτων ή των δημοσιογράφων ή και των δύο μαζί.

– Άλλος ομιλητής συνέδεσε την κρίση του Τύπου με την αδυναμία του βιβλίου να ξεφύγει από το νόημα της λέξης εμπόρευμα τη στιγμή που οι συγγραφείς μέσω του management έχουν ενταχθεί στα πλαίσια μιας παραγωγικής διαδικασίας. Στο πλαίσιο αυτό, η κρίση του Τύπου ισούται με κρίση του περιεχομένου του που εκφράζεται εξαιτίας της αντικοινωνικής συμπεριφοράς του Τύπου (π.χ. υβριστικό άρθρο της Σώτης Τριανταφύλλου απέναντι στις κοινωνικές διεργασίες της πλατείας Συντάγματος). Η βαθειά κρίση του περιεχομένου του τύπου οφείλεται και στην έλλειψη ιστορικής γνώσης, αλλά και στην έλλειψη παιδείας, ως προς την έννοια του δημόσιου χώρου. Για το πρώτο διαπιστώνεται εμπειρικά ότι αν διαρραγούν οι όροι του κοινωνικού συμβολαίου, αναπόφευκτη συνέπεια είναι η σύγκρουση του λαού με την εξουσία, ενώ ο δημόσιος χώρος αντιμετωπίζεται περισσότερος ως κρατική οντότητα παρά ως χώρος δημοσίου διαλόγου. Ο ίδιος θεώρησε ότι η έννοια της λέξης του δημοσιογράφου και η ταυτότητά του πρέπει να αναδιαταχτούν, ενώ η συνισταμένη όλων των διεξόδων από την κρίση, θα είναι μόνο πολιτική. Ο έντυπος

λόγος και κατ’ επέκταση ο Τύπος, θα πρέπει να μπει στη διαδικασία της ρήξης μακριά από ιδεολογίες και κομματικές εκπροσωπήσεις, θα πρέπει να προσεγγίσει την κοινωνία μέσα από διαδικασίες διεκδίκησης του δημόσιου χώρου, διεύρυνσης του δημόσιου διαλόγου, ακούγοντας και εκφράζοντας τις πραγματικές κοινωνικές ανάγκες, κατέληξε.

Αντιπαραθέσεις υπήρξαν και όταν η συζήτηση αντιμετώπισε το ζήτημα της πνευματικής ιδιοκτησίας και το μέλλον του ιστορικού παραδείγματος των κολοσσών των ΜΜΕ. Έτσι, έντονη κριτική ασκήθηκε στον Γιώργο Σταματόπουλο, ο οποίος, μιλώντας για «κλέφτες κολοσσούς του τζάμπα που κλέβουν το λόγο των ανθρώπων», πρότεινε το να πληρώνει ο χρήστης των υπηρεσιών αναζήτησης αντίτιμο όταν «googlάρει» το όνομα του εκάστοτε συντάκτη, ο οποίος στη συνέχεια θα πληρώνεται από τις εταιρίες! Ο αντίλογος στην παραπάνω πρόταση είχε να κάνει με την απελευθέρωση της πληροφορίας που έχει συντελεστεί, και σήμερα η ευρωπαϊκή και αμερικανική νομοθεσία προσπαθεί να χειραγωγήσει, αλλά και στους παραλογισμούς που οδηγεί το ιδεολόγημα της πνευματικής ιδιοκτησίας (βλ. και άρθρο Αντώνη Μπρούμα, «*Τα Τρολ της Διανοητικής Ιδιοκτησίας,* στο ίδιο τεύχος). Επίσης, εντύπωση προκάλεσαν αποστροφές του λόγου του Νίκου Ξυδάκη, ο οποίος, πέραν της σύμπνοιας στο ζήτημα των πνευματικών δικαιωμάτων με το Σταματόπουλο, υπερασπίστηκε και το έργο των μεγαλοεκδοτών στη Μεταπολίτευση, λέγοντας πως «ταΐζουν πολύ κόσμο οι οργανισμοί τους», και πως «όλη η πολιτιστική παραγωγή του τόπου στηρίζεται από αυτούς». Το σίγουρο συμπέρασμα είναι πως, και στο πεδίο του Τύπου, «ζούμε την εποχή των Τεράτων», και πως «το Νέο αναδύεται εκτός και ενάντια στο κάθε παραδοσιακό».

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3

Η τέχνη με τα μάτια της τέχνης Β΄

Δημήτρης Κωνσταντίνου

Μέρος Β΄: Τραχιά, πολύτιμη φλόγα

Είσαι χλωμή από κούραση
Που σκαρφάλωσες στους ουρανούς ατενίζοντας τη γη,
Περιπλανώμενη χωρίς συντροφιά
Ανάμεσα στ' αστέρια που 'χαν άλλη γέννα,
Και πάντα μεταβαλλόμενη, σαν το δύστυχο βλέμμα
Που δεν βρίσκει κάτι άξιο της αφοσίωσής του;

Percy Shelley (Από το ανολοκλήρωτο ποίημα *To the moon* (1824))

Η προσπάθεια προσέγγισης της τέχνης με τα μάτια κυρίως των δύο σπουδαιότερων λογοτεχνών του 20ου αιώνα, Τζέιμς Τζόυς και Μαρσέλ Προυστ, θα μπορούσε ν' αποτελεί προπτυχιακό μάθημα πανεπιστημίου ή θέμα διατριβής. Στον περιορισμένο χώρο του περιοδικού επιλέγουμε αναγκαστικά κάποια σημεία εστίασης, έχοντας υπόψη τις δαιδαλώδεις προεκτάσεις που έχουν οι σκέψεις των δύο τόσο καλλιεργημένων λογοτεχνών για την ομορφιά, την τέχνη και τις μορφές της, τη σχέση της με τις ιδεολογίες, τον τρόπο αισθητικής πρόσληψης, το δημιουργό τον ίδιο, την πρώτη ύλη και τη μέθοδο της αισθητικής δημιουργίας, την πρωτοτυπία και τη στιγμή της αποκάλυψης.

Όπως είδαμε στο προηγούμενο τεύχος, η ομορφιά, και η τέχνη που σκοπεύει σ' αυτήν, δεν είναι ο αποτροπιασμός και η αηδία που προκαλεί η αναπαράσταση ενός εγκλήματος ή μιας εξαπάτησης, η οποία μας κάνει ν' αποστρέψουμε το βλέμμα ή να εκδικηθούμε, δεν είναι ο πόθος που γεννάει η αναπαράσταση μιας πορνογραφικής σκηνής, η οποία μας κάνει να επιθυμούμε την κατάκτηση· η ομορφιά δεν προκαλεί κανένα συναίσθημα κινητικό ή σωματικά αντανακλαστικό. Αντίθετα, σύμφωνα με τον Τζόυς,

βρίσκεται στη συνύπαρξη των πιο ικανοποιητικών σχέσεων του αισθητού – δηλαδή της ακεραιότητας, της αρμονίας και της διαύγειας – που προκαλεί μια «φωτεινή σιωπηλή στάση»· μια παύση του παλλόμενου νου, του χρόνου και του κόσμου γύρω μας. Ωστόσο, όπως διευκρινίζει ο Τζόυς, αν αυτός είναι ο ιδεότυπος της ομορφιάς, στην πραγματικότητα η κρίση μας επηρεάζεται από την τέχνη την ίδια και από τη μορφή της τέχνης, που καθορίζει τα κριτήριά μας. Όπως αναφέρεται στο «Πορτραίτο ενός Καλλιτέχνη σε νεαρή ηλικία», το έργο τέχνης τοποθετείται μεταξύ του νου ή των αισθήσεων του ίδιου του καλλιτέχνη και του νου ή των αισθήσεων των υπόλοιπων ανθρώπων. Το γεγονός αυτό διαιρεί αναγκαστικά την τέχνη σε τρεις μορφές, που αναδύονται προοδευτικά η μία μετά την άλλη, αν και στην πράξη, λόγω κατωτερότητας, δεν διαχωρίζονται ξεκάθαρα μεταξύ τους: τη λυρική μορφή, όπου ο καλλιτέχνης αναπαριστά το έργο του σε άμεση σχέση με τον εαυτό του, ουσιαστικά διαλαλεί τον εαυτό του, γιατί «αυτός που κραυγάζει έχει περισσότερη συνείδηση της στιγμής του συναισθήματος απ' ό,τι ο ίδιος όταν βιώνει απλώς το συναίσθημα»· την επική μορφή, όπου αναπαριστά το έργο του σε έμμεση σχέση με τον εαυτό του και τους άλλους, ξεκινάει με επίκεντρο τον εαυτό του για να καταλήξει στο «άλλο», στο τρίτο πρόσωπο· και τη δραματική μορφή, όπου αναπαριστά το έργο του σε άμεση σχέση με τους άλλους.

Οι τρεις αυτές μορφές τέχνης παίρνουν άλλη όψη από τον Λιούις Μάμφορντ στο βιβλίο του *Τέχνη και Τεχνική* και γίνονται στάδια ωρίμανσης του καλλιτέχνη. Αυτοαναγνώριση – ο καλλιτέχνης ξεκινά στο πρώτο νηπιακό στάδιο με την ενασχόληση με τον εαυτό του, όπου κλείνεται στην ύπαρξή του και ανακαλύπτει τη σπουδαιότητά της. Επικοινωνία – στο εφηβικό στάδιο η επιδειξιομανία μετατρέπεται σε επικοινωνία που ικανοποιεί την ανάγκη της δημιουργίας κάτι άξιου επιδοκιμασίας. Οικουμενικότητα – Στο τρίτο στάδιο της ωριμότητας, η τέχνη υπερβαίνει τις άμεσες ανάγκες του προσώπου ή της κοινότητας, δημιουργεί και επικοινωνεί καινούριες και οικουμενικές μορφές ζωής. Τελικά, στο πιο εξατομικευμένο στάδιο ο εαυτός διαλύεται μέσα στο έργο, προσφέροντας ανιδιοτελώς κάτι που ξεπερνάει τον

ίδιο, που αποκτά δική του αυτοτελή ύπαρξη. Για τον Τζόυς, στο ανώτερο αυτό στάδιο ωριμότητας ή δραματικό «η προσωπικότητα του καλλιτέχνη, στην αρχή μια κραυγή ή ένας ρυθμός ή μια διάθεση και μετά μια ρέουσα και ευφυής αφήγηση, τελικά, τελειοποιείται και τίθεται εκτός ύπαρξης, απο-προσωποποιείται. Η αισθητική εικόνα της δραματικής μορφής είναι ζωή αποκαθαρμένη και επαναδιατυπωμένη από την ανθρώπινη φαντασία. Το μυστήριο της αισθητικής δημιουργίας, όπως ακριβώς και της υλικής, ολοκληρώνεται. *Ο καλλιτέχνης, σαν το θεό της δημιουργίας, στέκει μέσα ή πίσω ή πέρα ή πάνω από το χειροποίημά του, αόρατος, τελειοποιημένος εκτός ύπαρξης, αδιάφορος, ξακρίζοντας τα νύχια του*».

Έτσι γεννιέται η έννοια του δημιουργού-καθρέφτη, στην οποία καταλήγει καθόλου συμπτωματικά και ο Μαρσέλ Προυστ περιγράφοντάς την τόσο γλαφυρά στο *Αναζητώντας το χαμένο χρόνο*: «Για να πετάξει κανείς στον αέρα δεν του χρειάζεται το πιο δυνατό αυτοκίνητο, αλλά ένα αυτοκίνητο που αφού σταματήσει να τρέχει πάνω στη γη, τέμνοντας κάθετα τη γραμμή που ακολούθησε, θα είναι σε θέση να μετατρέψει την οριζόντια δύναμή του σε δύναμη ανυψωτική. Έτσι κι αυτοί που δημιουργούν έργα μεγαλοφυίας δεν είναι όσοι ζουν στο πιο ευαίσθητο περιβάλλον, όσοι μιλούν με τρόπο εντυπωσιακό, όσοι έχουν την πιο πλατιά μόρφωση, αλλ’ όσοι είχαν την ικανότητα, παύοντας ξαφνικά να ζουν για τον εαυτό τους, να κάνουν την προσωπικότητά τους σαν καθρέφτη, ώστε η ζωή τους – όσο μέτρια κι αν ήταν από την άποψη την κοσμική κι ως ένα σημείο την πνευματική – να καθρεφτίζεται, γιατί η μεγαλοφυία βρίσκεται στην ικανότητα αντικαθρεφτισμού κι όχι στην ιδιαίτερη ποιότητα του θεάματος που καθρεφτίζεται.»

Αυτή η ικανότητα αισθητικής δημιουργίας, η έμπνευση ως προϋπόθεση κάθε μεγαλοφυούς έργου, η διείσδυση στον πυρήνα των πραγμάτων και η ανάδειξη της αισθητικής και νοηματικής ομορφιάς τους έχει τις ρίζες της στη φαντασία και ανθίζει όταν η φαντασία δεν γνωρίζει όρια και στεγανά, καθηλωτικές ιδεολογίες και στερεότυπα, όταν η φαντασία περισώζει για τον

εαυτό της, μέσα στον κυκεώνα της καθημερινότητας, πολύτιμα χρονικά και χωρικά θραύσματα της ημέρας ή, ακόμη καλύτερα, όταν, διαρκώς ερεθισμένη, φωτίζει με τις ακτίνες της τα σκοτάδια της πεζών διεκπεραιώσεων της ζωής αποκαλύπτοντας τις βαθιά θαμμένες ομορφιές της. Η αοριστία του έμφυτου ταλέντου ωχριά μπροστά στη συνδυασμένη δύναμη της αποχαλινωμένης φαντασίας και του επιμελούς μόχθου. Η έμπνευση αναδύεται ως μυρωδιά από τη χαρτομάζα των χαοτικών μα επίμονων σημειώσεων και ολοκληρώνεται όταν βρίσκει τον καλλιτέχνη στο εργαστήρι ή στο γραφείο του τις προγραμματισμένες ώρες. Το μύθο του τεμπέλη καλλιτέχνη τον καταρρίπτουν, πρώτα απ' όλους τους καλλιτέχνες, κάποιοι από εκείνους που αποτέλεσαν εύκολη αφορμή για τη διάδοσή του. Τον καταρρίπτουν οι «καταραμένοι» ποιητές με τη σχολαστική εκλέπτυνση των στίχων τους, που μυρίζει ιδρώτα σωματικού μόχθου, όπως και η γενιά των μπήτνικ με την ογκώδη λογοτεχνική παραγωγικότητά τους, μέσα σε συνθήκες αντίξοες για την επιβίωση του σώματος και δελεαστικές για την αποχαύνωση του πνεύματος.

Το ζήτημα μπορεί να τεθεί ακόμη πιο ξεκάθαρα: Αν ο Μαρσέλ Προυστ δεν πάλευε επί 14 χρόνια, αμέτρητα βράδια, με την πένα του και τις αναμνήσεις του πάνω στις αμείλικτες λευκές σελίδες στο γραφείο του, πού θα πήγαινε η έμπνευση που ξεπήδησε από τη γεύση μιας μαντλέν βουτημένης στο τσάι; Πώς θα ξανακέρδιζε το χαμένο χρόνο; Την αναπόδραστη σχέση του μόχθου με την καλλιτεχνική δημιουργία την ανακάλυψε έφηβος ο Προυστ, πολύ πριν αρχίσει τη συγγραφή του μνημειώδους έργου του: «Όσο για μένα, είχα ήδη μάθει πως ό,τι κι αν ήταν αυτό που θ' αγαπούσα, θα ήταν πάντα τοποθετημένο στο τέρμα μιας οδυνηρής επιδίωξης, που στη διάρκειά της θα 'πρεπε πρώτα να θυσιάσω στο ανώτατο αυτό αγαθό την καλοπέρασή μου, αντί να την αναζητώ σ' αυτό το ίδιο». Τον Μαρσέλ και τόσους άλλους ικανούς ανθρώπους κατηγορούσε για φυγοπονία ο μυθιστορηματικός φίλος του, Σαιν Λου: «Και η δουλειά; Αρχίσατε; Όχι; Τι αστείος που είσαστε! Αν είχα τις ικανότητές σας νομίζω ότι θα έγραφα από το πρωί ως το βράδυ. Σας διασκεδάζει περισσότερο να μην κάνετε τίποτα. Τι κρίμα που πάντα οι μέτριοι, όπως εγώ, είναι έτοιμοι να

δουλέψουν, ενώ όσοι μπορούν δεν θέλουν!»

Ερωτευμένος ο Μαρσέλ από έφηβος με τη λογοτεχνία, ένιωθε ότι ανταμοιβή του κόπου αυτού είναι η ζωή η ίδια. «Η αληθινή ζωή, η ζωή που επιτέλους ανακαλύπτεται και φωτίζεται, και σαν συνέπεια η μόνη ζωή πραγματικά βιωμένη, είναι η λογοτεχνία· αυτή η ζωή που, από μια άποψη, κατοικεί κάθε στιγμή σ' όλους τους ανθρώπους όσο και στον καλλιτέχνη. Όμως δεν τη βλέπουν, γιατί δεν φροντίζουν να τη φωτίσουν… Χάρη στην τέχνη, αντί να βλέπουμε έναν και μόνο κόσμο, το δικό μας, τον βλέπουμε να πολλαπλασιάζεται και όσοι πρωτότυποι καλλιτέχνες υπάρχουν, τόσους κόσμους έχουμε στη διάθεσή μας, πιο διαφορετικούς μεταξύ τους απ' αυτούς που κυλούν στο άπειρο και, πολλούς αιώνες αφού σβήσει το φως απ' όπου πήγαζε – είτε τούτο λεγόταν Ρέμπραντ είτε Βερμέερ – μας στέλνουν ακόμα την ξεχωριστή τους αχτίδα.» Ο ίδιος λόγος ώθησε τον Walter Pater να γράψει για την καλλιτεχνική ευαισθησία: «Να καίγεσαι αδιάκοπα μ' αυτή την τραχιά, πολύτιμη φλόγα, να διατηρείς αυτή την έκσταση, αυτό σημαίνει επιτυχία στη ζωή».

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- *Αναζητώντας το χαμένο χρόνο,* 5 τόμοι, Μαρσέλ Προυστ, μετ. Παύλος Ζάννας, Εκδόσεις Εστία & Γαλλικό Ινστιτούτο Αθηνών.
- *Τέχνη και Τεχνική,* Λιούις Μάμφορντ, μετ. Βασίλης Τομανάς, Νησίδες.
- *Πορτραίτο του Καλλιτέχνη σε νεαρά ηλικία*, Τζέιμς Τζόυς, μετ. Άρης Μπερλής, Εκδόσεις Πατάκη.
- *Ulysses, Οδηγός Ανάγνωσης,* Άρης Μαραγκόπουλος, Εκδόσεις Τόπος.

Η Σοσιαλδημοκρατική Ψευδαίσθηση

Immanuel Wallerstein

Η σοσιαλδημοκρατία βρέθηκε στο απόγειό της την περίοδο από το 1945 μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του ’60. Σ’ αυτήν τη χρονική περίοδο, αντιπροσώπευσε μια ιδεολογία και ένα κίνημα που είχε να κάνει με τη χρήση των πόρων του κράτους, εξασφαλίζοντας την αναδιανομή τους στην πλειοψηφία του πληθυσμού με συγκεκριμένους τρόπους: διεύρυνση των παροχών εκπαίδευσης και υγείας, εξασφάλιση των επιπέδων εισοδήματος εφ’ όρου ζωής με την εφαρμογή προγραμμάτων που καλύπτουν τις ανάγκες ατόμων μη «μισθοδοτούμενων», όπως τα παιδιά και οι νέοι, προγράμματα για μείωση της ανεργίας. Η σοσιαλδημοκρατία υποσχέθηκε ένα ακόμα καλύτερο μέλλον για τις μελλοντικές γενιές, ένα μόνιμα αυξανόμενο επίπεδο του εθνικού και οικογενειακού εισοδήματος. Έτσι είχαμε το λεγόμενο κράτος πρόνοιας. Η ιδεολογία της σοσιαλδημοκρατίας αντανακλούσε την άποψη ότι ο καπιταλισμός θα μπορούσε να «μεταρρυθμιστεί» και να αποκτήσει ένα πιο ανθρώπινο πρόσωπο.

Οι σοσιαλδημοκράτες ήταν πιο ισχυροί στη Δυτική Ευρώπη, τη Μεγάλη Βρετανία, την Αυστραλία και τη Νέα Ζηλανδία, τον Καναδά και τις Ηνωμένες Πολιτείες (όπου καλούνταν New Deal Δημοκράτες) – εν συντομία, στις οικονομικά ανεπτυγμένες χώρες του παγκόσμιου συστήματος, εκείνες που αποτελούσαν τον λεγόμενο πανευρωπαϊκό κόσμο. Ήταν τόσο επιτυχημένοι, που ακόμα και οι δεξιοί αντίπαλοί τους ενέκριναν την έννοια του κράτους πρόνοιας, προσπαθώντας απλώς να μειώσουν το κόστος και το εύρος του. Στον υπόλοιπο κόσμο, τα κράτη προσπάθησαν να ακολουθήσουν αυτήν τη νέα μόδα με προγράμματα εθνικής «ανάπτυξης».

Η σοσιαλδημοκρατία ήταν ένα πολύ πετυχημένο πρόγραμμα στην διάρκεια αυτής της περιόδου. Υποστηρίχθηκε από δύο δεδομένα

της εποχής: την απίστευτη διόγκωση της παγκόσμιας οικονομίας, που δημιούργησε τους πόρους ώστε να είναι δυνατή η αναδιανομή, και την ηγεμονία των Ηνωμένων Πολιτειών στο παγκόσμιο σύστημα, που εξασφάλιζε τη σταθερότητά του και ειδικά την απουσία διευρυμένης βίας μέσα σ' αυτήν τη ζώνη ευημερίας.

Αυτή η ρόδινη εικόνα δεν κράτησε για πολύ. Τα δύο δεδομένα έπαψαν να υφίστανται. Η παγκόσμια οικονομία σταμάτησε να αναπτύσσεται και εισήλθε σε στασιμότητα, στην οποία ακόμα ζούμε, και οι Ηνωμένες Πολιτείες άρχισαν να εξασθενούν ως ηγεμονική δύναμη. Και τα δύο νέα δεδομένα επιταχύνθηκαν σημαντικά στον 21 αιώνα.

Η νέα εποχή που ξεκίνησε τη δεκαετία του '70 είδε το τέλος της παγκόσμιας κεντρώας συναίνεσης πάνω στις αρχές του κράτους πρόνοιας και της κρατικοδίαιτης «ανάπτυξης». Αντικαταστάθηκε από μια νέα, πιο δεξιόστροφη ιδεολογία, που ονομάστηκε νεοφιλελευθερισμός, και κήρυσσε τις αξίες της εξάρτησης από τις αγορές και όχι από τις κυβερνήσεις. Το πρόγραμμα αυτό βασίστηκε στην υποτιθέμενη νέα πραγματικότητα της «παγκοσμιοποίησης» στην οποία «δεν υπήρχε εναλλακτικός δρόμος».

Η εφαρμογή νεοφιλελεύθερων προγραμμάτων έμοιαζε να διατηρεί αυξανόμενα επίπεδα ανάπτυξης στις αγορές, αλλά την ίδια στιγμή οδήγησε σε αύξηση των παγκόσμιων επιπέδων χρέους, ανεργίας και μείωση των αληθινών αποδοχών για την πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού. Παρόλα αυτά, τα κόμματα που αποτέλεσαν τους στυλοβάτες των αριστερών σοσιαλδημοκρατικών προγραμμάτων μετακινήθηκαν σταθερά προς τα δεξιά, είτε αποφεύγοντας είτε υποβαθμίζοντας το ρόλο του κράτους πρόνοιας, αποδεχόμενα ότι ο ρόλος των ρεφορμιστικών κυβερνήσεων πρέπει να περιοριστεί σημαντικά.

Καθόσον τα αρνητικά αποτελέσματα στην πλειοψηφία των πληθυσμών έγιναν αισθητά ακόμα και μέσα στον αναπτυγμένο πανευρωπαϊκό κόσμο, στον υπόλοιπο κόσμο ήταν ακόμα πιο οξεία. Τι θα έπρεπε να κάνουν οι κυβερνήσεις; Άρχισαν να εκμεταλλεύονται την

εξασθένιση των Ηνωμένων Πολιτειών (και κατ' επέκταση του πανευρωπαϊκού κόσμου) εστιάζοντας στη δική τους εθνική «ανάπτυξη». Χρησιμοποίησαν τους κρατικούς μηχανισμούς τους και το συνολικά χαμηλότερο κόστος παραγωγής, ώστε να γίνουν «αναδυόμενες» οικονομίες. Όσο πιο «αριστερή» ήταν η ρητορεία τους ακόμη και οι πολιτικές δεσμεύσεις τους, τόσο περισσότερο ήταν αποφασισμένοι για «ανάπτυξη».

Θα πετύχει αυτό το πρόγραμμα για τις αναδυόμενες οικονομίες, όπως πέτυχε για τον Πανευρωπαϊκό κόσμο την περίοδο μετά το 1945; Είναι περισσότερο από εμφανές ότι δεν μπορεί να πετύχει, παρά τους θαυμαστούς ρυθμούς «ανάπτυξης» μερικών από αυτές τις χώρες –όπως οι επονομαζόμενες BRICs (Βραζιλία, Ρωσία, Ινδία, Κίνα)– τα τελευταία πέντε με δέκα χρόνια. Γιατί υπάρχουν μερικές σημαντικές διαφορές μεταξύ της σημερινής κατάστασης του παγκόσμιου συστήματος και εκείνου την περίοδο μετά το 1945.

Πρώτον, τα επίπεδα κόστους παραγωγής, παρά τις προσπάθειες των νεοφιλελεύθερων να τα μειώσουν, είναι στην πραγματικότητα υψηλότερα απ' ό,τι την περίοδο μετά το 1945, και απειλούν τις πραγματικές δυνατότητες συγκέντρωσης κεφαλαίου. Αυτό κάνει τον καπιταλισμό ένα σύστημα λιγότερο ελκυστικό για τους καπιταλιστές, και οι πιο διορατικοί απ' αυτούς ψάχνουν για εναλλακτικούς τρόπους να εξασφαλίσουν τα προνόμιά τους.

Δεύτερον, η ικανότητα των αναδυόμενων οικονομιών να αυξάνουν σε μικρό χρονικό διάστημα τον πλούτο τους προκαλεί πιέσεις στη διαθεσιμότητα των πόρων που χρειάζονται για τις ανάγκες τους. Έτσι, εμφανίζεται ένας αυξανόμενος ανταγωνισμός για απόκτηση γης, νερού, τροφής και ενεργειακών πόρων, που οδηγεί όχι μόνο σε μανιώδεις αγώνες αλλά και σε μείωση της παγκόσμιας ικανότητας των καπιταλιστών να συγκεντρώνουν κεφάλαιο.

Τρίτον, η τεράστια διόγκωση της καπιταλιστικής παραγωγής προκάλεσε μια σοβαρή πίεση στην παγκόσμια οικολογία, τέτοιου βαθμού που ο πλανήτης οδηγήθηκε σε περιβαλλοντική κρίση, οι επιπτώσεις της οποίας απειλούν την ποιότητα της ζωής σε όλο

τον κόσμο. Πυροδότησε, επίσης, ένα κίνημα θεμελιώδους αναθεώρησης των αρχών της «επέκτασης» και «ανάπτυξης» ως οικονομικούς αντικειμενικούς σκοπούς. Αυτή η αυξανόμενη απαίτηση για μια διαφορετική «πολιτισμική» προοπτική είναι αυτό που στη Λατινική Αμερική αποκαλείται κίνημα για «buen vivir» (ένα βιώσιμο κόσμο).

Τέταρτον, οι απαιτήσεις των κατώτερων ομάδων ανθρώπων για αληθινή συμμετοχή στη παγκόσμια διαδικασία λήψης αποφάσεων απευθύνονται όχι μόνο προς τους «καπιταλιστές» αλλά και προς τις «αριστερές» κυβερνήσεις που προωθούν την εθνική «ανάπτυξη».

Πέμπτον, ο συνδυασμός όλων αυτών των παραγόντων, συν την ορατή εξασθένιση της πρότερης ηγεμονικής ισχύος, δημιούργησε ένα κλίμα σταθερών και ριζικών διακυμάνσεων στην παγκόσμια οικονομία και στη γεωπολιτική κατάσταση, με αποτέλεσμα να παραλύσουν και οι επιχειρηματίες του κόσμου και οι κυβερνήσεις του κόσμου. Ο βαθμός αβεβαιότητας –όχι μόνο μακροπρόθεσμα αλλά και βραχυπρόθεσμα– έχει αυξηθεί αισθητά και μαζί μ’ αυτόν και τα πραγματικά επίπεδα βίας.

Η σοσιαλδημοκρατική λύση έχει γίνει μια ψευδαίσθηση. Το ερώτημα είναι τι θα την αντικαταστήσει για τη συντριπτική πλειοψηφία του παγκόσμιου πληθυσμού.

Ο Immanuel Maurice Wallerstein (1930, Ν. Υόρκη) είναι αμερικανός κοινωνιολόγος και αναλυτής κοσμοσυστημάτων διεθνούς κύρους. Είναι μέλος του τμήματος κοινωνιολογίας του Γέιλ και της συντακτικής επιτροπής του περιοδικού Social Evolution & History. Το 2003 βραβεύτηκε από την Αμερικανική Κοινωνιολογική Ένωση ως διακεκριμένος ακαδημαϊκός. Συμμετείχε ενεργά στις συναντήσεις του World Social Forum, υποστηρίζοντας ότι «βρισκόμαστε στο στάδιο της μετάβασης από την υπάρχουσα καπιταλιστική παγκόσμια οικονομία σε ένα νέο σύστημα, και το σπουδαίο πολιτικό διακύβευμα της εποχής μας είναι ποιο νέο είδος συστημικής τάξης θα αντικαταστήσει το υπάρχον».

https://iwallerstein.com/socialdemocratic-illusion/

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3

Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού

Σπύρος Τζουανόπουλος

Το ελληνικό παράδειγμα της κατασκευής εχθρών και της καταπολέμησής τους

Το αντιεξουσιαστικό κίνημα, όντας το πιο ευαίσθητο κομμάτι του πολιτικού φάσματος σε ζητήματα ελευθεριών, αλλά και ένα από τα πιο εκτεθειμένα στους σχεδιασμούς της καταστολής, λειτούργησε τα προηγούμενα χρόνια σα σεισμογράφος, καταγράφοντας τις δονήσεις του μετασχηματισμού του Κράτους Πρόνοιας σε Κράτος Ασφάλειας. Έτσι, μάλλον άθελά του, περιέγραψε τις εξελίξεις που σήμερα μετασχηματίζουν το Δίκαιο της Δύσης. Παράλληλα, όλο αυτόν τον καιρό, μια αντίστοιχη συζήτηση είχε ανοίξει ανάμεσα στους θεωρητικούς του Ποινικού Δικαίου, για την εμφάνιση ενός νέου δόγματος νομοθέτησης που υποσκάπτει και, σε πολλές περιπτώσεις, τείνει να αντικαταστήσει το κλασικό Ποινικό Δίκαιο, και μαζί τις εγγεγραμμένες με αίμα κατακτήσεις των κινημάτων σε αυτό. Το νέο αυτό δόγμα τιτλοφορείται Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού (γερμ. Feindstrafrecht). Νονός του δόγματος είναι ο καθηγητής Ποινικού Δικαίου στη Νομική Σχολή της Βόννης Guenther Jakobs.

Η νέα αυτή αντίληψη δικαίου υπερκεράζει τις θεμέλιες αρχές συγκρότησης του Δικαίου των δυτικών κοινωνιών και φιλοδοξεί να δώσει ισχύ νόμου στα καθεστώτα της Ασφάλειας και της Εξαίρεσης.

Έννοια

Στη σύλληψή του το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού φαντάζει απλό στα λόγια του εμπνευστή του:

«Για να μπορούμε να μιλάμε για *πρόσωπα* που αναγνωρίζονται ως τέτοια από το Δίκαιο, με άλλα λόγια: για *πολίτες*, θα πρέπει τα πρόσωπα αυτά να παρέχουν και τη γνωστική ασφάλεια ότι θα εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους. Όταν αυτό δεν συμβαίνει, π.χ. όταν έχουμε μπροστά μας έναν *"σατανά"* που βάλλει συνεχώς κατά της έννομης τάξης διαψεύδοντας ριζικά τις προσδοκίες μας, τότε δεν βρισκόμαστε αντιμέτωποι με ένα πρόσωπο, αλλά με ένα *άτομο*, ακριβέστερα: με έναν που, όπως κι ένα *άγριο ζώο,* αποτελεί *εστία κινδύνου από την οποία πρέπει να διασφαλισθούν οι άλλοι*.» **Ως αντίθετος πόλος λοιπόν εμφανίζεται το *άτομο-εχθρός,* δηλαδή όποιος διαψεύδει διαρκώς την προσδοκία ότι θα συμπεριφερθεί ως πρόσωπο.**

Αν τα παραπάνω φαίνονται απλοϊκές περιηγήσεις ενός ποινικολόγου στις σκέψεις του Χομπς, η φράση που εκστόμισε ο ποινικολόγος αυτός σε ένα συνέδριο νομικών το 1985, 16 χρόνια πριν τους Δίδυμους Πύργους, προλόγισε το περιβάλλον Δικαίου που διαμορφώνεται στην Ευρώπη σήμερα:

«Η ύπαρξη του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού δεν δείχνει την ισχύ ενός φιλελεύθερου κράτους, αλλά το ότι αυτό δεν υπάρχει καν. Βεβαίως, μπορεί να σκεφθεί κανείς καταστάσεις (ενδεχομένως μάλιστα να είναι ήδη υπαρκτές) όπου οι αναπαλλοτρίωτοι για ένα φιλελεύθερο κράτος κανόνες χάνουν την δύναμη ισχύος τους, όταν περιμένουμε σε κατασταλτικό επίπεδο μέχρι να βγει ο δράστης από την ιδιωτική του σφαίρα. ***Αλλά ακόμη και τότε, το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού είναι νομιμοποιήσιμο ως ένα κατ' εξαίρεσιν ισχύον Ποινικό Δίκαιο ευρισκόμενο σε κατάσταση ανάγκης*** (Notstandsstrafrecht)».

Το ελληνικό παράδειγμα

Ο αντιτρομοκρατικός νόμος του 2001 ξεσήκωσε θύελλα αντιδράσεων στο νομικό κόσμο με την πρωτοεμφανιζόμενη τότε ευθεία

σύγκρουσή του με πληθώρα συνταγματικών και άλλων νομικών εγγυήσεων. Οι υπέρμετρες ποινές, οι ανώνυμοι μάρτυρες, η επιβράβευση της κατάδοσης και πληθώρα άλλων «πρωτοτυπιών» έδωσαν την πρώτη αντανάκλαση της 11ης Σεπτέμβρη στην ελληνική νομοθεσία. Η τροποποίηση του νόμου το 2004 που ενέτασσε στον ελληνικό νόμο την απόφαση- πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου *«για την καταπολέμηση του βίαιου ριζοσπαστισμού»*[1]. Η περαιτέρω αυστηροποίηση και διεύρυνση του αξιοποίνου συνοδεύτηκε παρόλα αυτά από ένα άρθρο που προέβλεπε την εξαίρεση των συνδικαλιστικών και εργατικών αγώνων από το νόμο, για να θωρακιστεί στην κριτική για τις παραπάνω ολοκληρωτικές διατάξεις [2]. Η «επικαιροποίηση» του τρομονόμου το 2010 αφαίρεσε το παραπάνω εδάφιο, διευρύνοντας προκλητικά το στόχαστρο του νόμου. Φέτος, προβλέπεται και άλλη αναθεώρηση του νόμου, όπου θα τιμωρείται και η «*δημόσια πρόκληση για τη διάπραξη τρομοκρατικής πράξης»,* και θα ανοίξει την πόρτα διάπλατα για φρονηματικές διώξεις. Πάρα πολλά μπορούν να λεχθούν για τον τρομονόμο, αλλά περαιτέρω ανάλυση θα ξέφευγε από τους σκοπούς του παρόντος άρθρου.

Ο ορισμός της τρομοκρατικής δράσης στον τρομονόμο [3], (όπου γίνεται λόγος για σκοπό του δράστη *«να εκφοβίσει σοβαρά έναν πληθυσμό ή να εξαναγκάσει παράνομα δημόσια αρχή ή διεθνή οργανισμό να εκτελέσει οποιαδήποτε πράξη ή να απόσχει από αυτήν, ή, τέλος, να βλάψει σοβαρά ή να καταστρέψει τις θεμελιώδεις συνταγματικές, πολιτικές, οικονομικές δομές μιας χώρας ή ενός διεθνούς οργανισμού»)* **είναι το πιο ξεκάθαρο παράδειγμα του τι θεωρείται εχθρός**. Από την άλλη, οι *ειδικές ανακριτικές πράξεις επί εγκληματικών οργανώσεων,* όπως θεσπίζονται στο αρ. 253Α της Ποινικής Δικονομίας διαμορφώνουν το απώτατο σύνορο της αστυνομικής παρέμβασης που προβλέπεται από το νόμο. Η *ανακριτική διείσδυση,* οι *ελεγχόμενες μεταφορές,* η *άρση του απορρήτου* (της αλληλογραφίας και των τηλεφωνικών συνδιαλέξεων), η *καταγραφή δραστηριότητας ή άλλων γεγονότων εκτός κατοικίας με συσκευές ήχου ή εικόνας ή με άλλα ειδικά τεχνικά μέσα* και η *συσχέτιση ή ο συνδυασμός δεδομένων προσωπικού χαρακτήρα,* **είναι οι δυνατότητες που δίνει η**

δικαστική εξουσία στην αστυνομία για «να παίξει βρόμικα» και να εξουδετερώσει τον *εχθρό*.

Αν και ρητά ορίζεται στο νόμο ότι οι πράξεις αυτές διενεργούνται με κάποιες εγγυήσεις «διαφάνειας», πρόκειται για πράξεις που, διενεργούμενες στο πλαίσιο μιας ***«αποδεικτικής καταστάσεως ανάγκης»***, βρίσκονται σε μια ζώνη σαφώς εκτός των κεκτημένων εγγυήσεων για τον πολίτη που παρείχε ο «ευρωπαϊκός νομικός πολιτισμός». Εύλογα προκύπτει η προσβολή *τρίτων αμετόχων* στην υπό «καταπολέμηση» εγκληματική δραστηριότητα, αφού όλα τα παραπάνω αφορούν πολλά παραπάνω άτομα από αυτά που τελικά θα διωχθούν (;). Η μυστικότητα που καλύπτει τις ειδικές ανακριτικές πράξεις, και η δυνατότητα διενέργειάς τους όχι μόνο προς εξιχνίαση τελεσθέντων εγκλημάτων, αλλά και *προς* αποτροπήν προαποφασισθέντων εγκλημάτων, ή και όπως έχει συμβεί τα τελευταία χρόνια και για εκβιασμούς από την αστυνομία ή από επιχειρηματίες καταδεικνύει τη γκρίζα ζώνη που έχει σχηματιστεί για να κρύψει τις πολεμικές ενέργειες του κράτους. Οι τηλεφωνικές υποκλοπές δε, παίζουν σημαντικό ρόλο στη νέα κατάσταση, καθώς έχουν γίνει κεντρικό εργαλείο της Αστυνομίας και των μυστικών υπηρεσιών. Το νομικό πλαίσιο για την τρομοκρατία και το οργανωμένο έγκλημα δίνει την ευχέρεια για ανατολικογερμανικού εύρους παρακολουθήσεις, με την επίκληση των λόγων «εθνικής ασφάλειας»[4].

Οικονομία: Είμαστε και εδώ σε πόλεμο

Με βάση τη σπουδαιότητα που έχει αποκτήσει εν μέσω παγκόσμιας κρίσης η πανόπτευση της ροής του χρήματος, κατέστη αναγκαία η αναβάθμιση του νομικού οπλοστασίου του κράτους και σε αυτόν τον τομέα. Η ίδρυση της «**Αρχής Καταπολέμησης της Νομιμοποίησης Εσόδων από Εγκληματικές Δραστηριότητες και της Χρηματοδότησης της Τρομοκρατίας και Ελέγχου των Δηλώσεων Περιουσιακής Κατάστασης**», μια «ανεξάρτητη» Αρχή με προϊστάμενο Αντεισαγγελέα του Αρείου Πάγου, έφερε στο προσκήνιο μια υπηρεσία με μεγάλες εξουσίες ανακριτικών πράξεων (έρευνα, κατάσχεση κ.α.), η οποία έχει καταστεί υπερόπλο στα χέρια του κράτους, εξειδικευμένο για χρήση σε *εχθρούς* [5]. Το εξαιρετικά

διευρυμένο αξιόποινο του νόμου για το ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, που έχει επικριθεί από σύσσωμη τη θεωρία, ουσιαστικά δίνει τη δυνατότητα στην Αρχή να βάλει στο στόχαστρό της τον οποιοδήποτε [6], κατατάσσοντάς τον αυθαίρετα σε λίστα «υπόπτων για τρομοκρατία». Τις μέρες που γραφόταν το παρόν άρθρο, η Αρχή δέσμευσε το επίδομα ανεργίας (300 ευρώ) από λογαριασμό αποφυλακισμένου της 17 Νοέμβρη! Οι κινήσεις της Αρχής βεβαίως δεν υπόκεινται σε κανέναν έλεγχο, καμία προσφυγή και καμία εγγύηση.

Και αφού ο εχθρός συλληφθεί; Το στρατοδικείο του Κορυδαλλού

Για την τελική εξουδετέρωση του «εχθρού» στο στάδιο της εκδίκασης, το Υπουργείο δικαιοσύνης έχει φροντίσει να εισάγει ειδικό χώρο και τρόπο για όποιον κρίνει *«ιδιαίτερα επικίνδυνο»*. Με πρώτο πείραμα τη δίκη της 17Ν, στο εσωτερικό των φυλακών Κορυδαλλού, σε ένα παράπηγμα γεμάτο κάμερες και κάθε είδους αστυνομικούς, με κάμερες και μικρόφωνα παντού, οι «εχθροί» δικάζονται σε μια κατάσταση ασφυκτικού πανοπτισμού και σωφρονιστικής αισθητικής, που καμία σχέση δεν έχει με ένα χώρο δικαστηρίου, ενώ καταγράφονται τα στοιχεία ταυτότητας όποιου εισέρχεται στο ακροατήριο. Ο παραδειγματικός χαρακτήρας και τα αστυνομικά ήθη που επιβάλλονται στη διαδικασία στρώνουν το χαλί για τις πολυετείς ποινές που επαπειλούνται για όποιους καθίσουν στο εδώλιο του Κορυδαλλού.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση (του ολοκληρωτισμού)

Το παζλ της ενσωμάτωσης του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού ολοκληρώνεται με την υιοθέτηση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Σύλληψης (στον ίδιο νόμο με την τροποποίηση του τρομονόμου το 2004). Στην εισαγωγική έκθεση του νόμου διατυπώνεται *«η βούληση των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης να εναρμονίσουν τη νομοθεσία τους και να συντονίσουν τη δράση τους σε όλα τα επίπεδα, προκειμένου να υπάρξει μια ενιαία και ισχυρή ευρωπαϊκή απάντηση στη διεθνή τρομοκρατία»*[7]. Ο «τρομοκράτης» λοιπόν –και στον όρο χωράει πια και ο μη βίαιος «ριζοσπάστης»– αντιμετωπίζεται ως *εχθρός*, που δεν καλύπτεται από τις

κλασικές-παραδοσιακές εγγυήσεις που κατοχυρώνονται στο θεσμό της εκδόσεως· δίπλα στον τρομοκράτη, βεβαίως, "καίγονται" και όσοι *«εχθρεύονται»* με άλλους, οπωσδήποτε λιγότερο καταστροφικούς τρόπους, την κοινωνία. Υπό το πρίσμα αυτό, ακόμη και η έκδοση ημεδαπού αποκτά το νόημά της [8].

Εχθρός, hostis και inimicus

Ο Γερμανός Φιλόσοφος του Δικαίου *Carl Schmitt,* στο εκδοθέν εν έτει 1932 έργο του «Der Begriff des Politischen», έκανε λόγο για *εχθρό* (τον οποίο διέκρινε από το *φίλο*):

«Εχθρός, λοιπόν, δεν είναι ο ανταγωνιστής (Konkurrent) ή ο αντίπαλος (Gegner) γενικώς. Εχθρός, επίσης, δεν είναι ούτε ο ιδιωτικός αντίπαλος, τον οποίο μισεί κανείς τρέφοντας απέναντί του αισθήματα μίσους. Εχθρός είναι μόνο ένα, αν μη τι άλλο ενδεχομένως, δηλαδή σύμφωνα με μια πραγματική δυνατότητα, μαχόμενο σύνολο ανθρώπων, το οποίο αντιπαρατίθεται σε ένα άλλο τέτοιο σύνολο. ***Εχθρός είναι μόνο ο δημόσιος εχθρός, διότι όλα όσα σχετίζονται με ένα τέτοιο σύνολο ανθρώπων, ιδίως με έναν ολόκληρο λαό, καθίστανται με τον τρόπο αυτόν δημόσια.*** *Εχθρός σημαίνει hostis, όχι inimicus υπό την ευρεία έννοια του όρου• πολέμιος, όχι εχθρός.»*

Θέλοντας να αποκρύψει τον πολιτικό χαρακτήρα της θεωρίας του, ο Jakobs αναφέρει:

«Η έννοια του εχθρού κατά τον Schmitt δεν αφορά έναν εγκληματία, αλλά έναν hostis, έναν άλλον· μέσα στους κόλπους του κράτους τίθεται ζήτημα πολιτικής αντιπαράθεσης υπό την έννοια του Schmitt, ***μόνο όταν έχει ξεσπάσει εμφύλιος πόλεμος.*** *Αντιθέτως, ο εχθρός του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού είναι ένας εγκληματίας που εικάζεται ότι ανήκει σε ένα εξαιρετικά επικίνδυνο είδος, ένας inimicus. Δεν είναι άλλος, αλλά κάποιος που οφείλει να συμπεριφέρεται ως όμοιος των υπολοίπων, και γι' αυτόν άλλωστε τον λόγο θα του επιρριφθεί ενοχή κατά το Ποινικό Δίκαιο, σε αντίθεση με ό,τι συμβαίνει στην περίπτωση του hostis κατά την έννοια του Schmitt. Εάν, στο πλαίσιο των*

αναπτύξεών μου, είχα αναφερθεί στον Carl Schmitt, θα επρόκειτο για μια λίγο-πολύ καταφανώς εσφαλμένη παραπομπή».

Κι όμως, το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού τιμωρεί αυστηρότερα ακριβώς για το φρόνημα του εγκληματία, και η υιοθέτηση του ακριβώς εξυπηρετεί την επισημοποίηση και τον καθαγιασμό του «χαμηλής έντασης» εμφυλίου πολέμου που διεξάγεται στο εσωτερικό των Δυτικών κοινωνιών. Στην Ελλάδα είναι μέχρι σήμερα το αντάρτικο πόλης (και το «κοινό» έγκλημα όταν απάγει επιχειρηματίες «εθνικού ενδιαφέροντος»), στην υπόλοιπη Ευρώπη ο κύκλος των εχθρών έχει ήδη διευρυνθεί στους «βίαιους ριζοσπάστες» και σε «παραβατικούς μετανάστες». Οι εξεγερμένοι του Λονδίνου, οι πολιτικοί κρατούμενοι στην Ελλάδα, οι μετανάστες του Παρισιού, οι αντιφασίστες της Γερμανίας, όλοι όσοι βρίσκονται στην πρώτη γραμμή του κοινωνικού ανταγωνισμού γίνονται θύματα του νομικού ολοκληρωτισμού ακριβώς γιατί το παράνομο των πράξεών τους έχει έκδηλα πολιτικό χαρακτήρα. Ο λόγος που οι κοινωνίες έχουν φανεί μέχρι σήμερα αμήχανες σε αυτήν την εξέλιξη οφείλεται στην καλλιέργεια της πεποίθησης, ότι η προληπτική τούτη καταστολή αφορά πάντα *"τους άλλους"* (δηλ. «τους τρομοκράτες ή τους εγκληματίες του οργανωμένου εγκλήματος») και όχι τη *μεγάλη πλειοψηφία των πολιτών,* την οποία *υποτίθεται* ότι δεν αγγίζουν οι εξωτερικοί περιορισμοί των ελευθεριών που συνοδεύουν το ποινικό δίκαιο της πρόληψης στα συγκεκριμένα πεδία. **Στο κοινωνικό εργαστήριο που βιώνουμε τους τελευταίους μήνες όμως θα φανεί σύντομα το ότι το στόχαστρο διευρύνεται ανάλογα με τις ορέξεις της εξουσίας και τις αντιστάσεις που δέχεται.**

Στο άρθρο αυτό αποπειραθήκαμε να σκιαγραφήσουμε τη γκρίζα αυτή ζώνη του Ποινικού Δικαίου του Εχθρού και της εφαρμογής του από το πολιτικό/αστυνομικό/δικαστικό σύμπλεγμα, που δρα πλέον σαν ενιαία εξουσία. Η ζώνη αυτή ολοένα και θα επεκτείνεται, όσο θα διευρύνεται και ο κύκλος των ανθρώπων που η εξουσία θέλει να θέσει σε καθεστώς εξαίρεσης. **Απέναντι σε αυτούς τους σχεδιασμούς οφείλουμε να προτάξουμε τη μηδενική ανοχή της αξιοπρέπειας και να πάρουμε στα σοβαρά τις κόκκινες γραμμές**

που μπορεί ο κοινωνικός ανταγωνισμός να θέσει στα καθεστώτα της Εξαίρεσης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ:

- «Τραγικά διλήμματα στην εποχή του «Πολέμου κατά της Τρομοκρατίας»: από τη Σανίδα του Καρνεάδη στο Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού», του Κωνσταντίνου Ι. Βαθιώτη, Λέκτορα Ποινικού Δικαίου Νομικής ΔΠΘ
- «Τρομονόμος και για δίωξη των φρονημάτων», άρθρο του Χρήστου Ζέρβα, Ελευθεροτυπία, 24/12/2010
- «Ραγδαία αύξηση των υποκλοπών», άρθρο του Β. Γ. Λαμπρόπουλου, www.tovima.gr, 31/7/2011

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Προέβλεπε τη δυνατότητα τρομοκρατικής δράσης ακόμα και από ένα άτομο (ακόμα και πλημμελληματική), το διπλασιασμό των ελάχιστων ορίων ποινής, δυνατότητα συμμετοχής σε τρομοκρατική οργάνωση χωρίς πράξη (μόνο π.χ. με την παροχή πληροφοριών) και πολλές άλλες επιμέρους αλλαγές.
2. «***Δεν συνιστά τρομοκρατική πράξη*** *κατά την έννοια των προηγούμενων παραγράφων του άρθρου αυτού η τέλεση ενός ή περισσότερων από τα εγκλήματα των προηγουμένων παραγράφων* ***αν εκδηλώνεται*** *ως προσπάθεια εγκαθίδρυσης δημοκρατικού πολιτεύματος ή διαφύλαξης ή αποκατάστασης αυτού* ***ή αποσκοπεί στην άσκηση θεμελιώδους*** *ατομικής, πολιτικής ή συνδικαλιστικής* ***ελευθερίας ή άλλου δικαιώματος*** *προβλεπόμενου στο Σύνταγμα ή στην Ευρωπαϊκή Σύμβαση Δικαιωμάτων του Ανθρώπου και των θεμελιωδών ελευθεριών».*
3. Άρθρο 187Α παρ. 1 του Ποινικού Κώδικα.
4. «Για παράδειγμα, οι έρευνες για τη δράση ένοπλων οργανώσεων αντάρτικου πόλης για την απαγωγή του εφοπλιστή κ. **Περικλή Παναγόπουλου** και για τη δράση νονών της νύχτας έγιναν από την ΕΥΠ για λόγους «εθνικής ασφάλειας», με βάση τον Νόμο 2225 του 1994 και ορισμένες νεότερες τροποποιήσεις του. Ωσάν δηλαδή ένας μπράβος της

νύχτας να είναι… κατάσκοπος. Με βάση το νόμο αυτόν, η άδεια για να γίνει η παρακολούθηση δίνεται σχεδόν αυτομάτως με την έκδοση της διάταξης του εισαγγελέα Εφετών, χωρίς να κρίνεται απαραίτητο να δικαιολογείται αναλυτικά ο λόγος της υποκλοπής. Μάλιστα, για να επιτευχθεί αυτό βρίσκεται μια… «απλή δικαιολογία»: σε όλες σχεδόν τις συμμορίες συμμετέχουν αλλοδαποί. Έτσι οι αστυνομικοί επικαλούνται ότι οι αλλοδαποί αυτοί αποτελούν κίνδυνο για την εθνική μας ασφάλεια και επιταχύνονται οι διαδικασίες», ***«Ραγδαία αύξηση των υποκλοπών»*, άρθρο του Β. Γ. Λαμπρόπουλου, www.tovima.gr, 31/7/2011**

5. Ο αγγλοσαξονικός της τίτλος δίνει καλύτερο στίγμα της δουλειάς που καλείται να κάνει η «ανεξάρτητη» αυτή Αρχή: ***«Financial Intelligence unit»***!
6. Χαρακτηριστικά, η Β΄ Μονάδα της Αρχής φέρει τίτλο «Μονάδα Οικονομικών Κυρώσεων κατά **Υπόπτων** Τρομοκρατίας» και είναι αρμόδια *«για τον προσδιορισμό των φυσικών και νομικών προσώπων ή οντοτήτων που σχετίζονται με την τρομοκρατία και **τη δέσμευση** των περιουσιακών τους στοιχείων».*
7. Οι φόβοι που διατυπώθηκαν από πολλούς επιβεβαιώθηκαν με την πρόσφατη έκδοση της Τουρκάλας συνδικαλίστριας Gulaferit Unsal στη Γερμανία, η οποία συνελήφθη με πλαστό διαβατήριο στην Ελλάδα και εκκρεμούσε ένταλμα των Γερμανικών Αρχών για την πολιτική της δράση και συμμετοχή σε πολιτική ομάδα που στην Ελλάδα είναι νόμιμη.
8. Αποκαλυπτική για τη σύνδεση του Ευρωπαϊκού Εντάλματος Συλλήψεως με το Ποινικό Δίκαιο του Εχθρού είναι η φράση του καθηγητή *Scheffler**: «Τους πολίτες μας δεν τους εκδίδουμε, ασφαλώς όμως εκδίδουμε τους “εχθρούς” μας!»***

Το Αόρατο Υποκείμενο

Αλέξανδρος Σχισμένος

Μέσα στη δίνη της εποχής, γύρω μας, μέσα μας, οι σημασιακές επενδύσεις των δυτικών κοινωνιών αποδεικνύονται φαύλες και οι οάσεις που προσέφεραν αντικατοπτρισμοί στην έρημο. Ωστόσο, ένα νέο περιεχόμενο φαίνεται πως αναδύεται, μία νέα συνολική πολιτική πρόταση διαμορφώνεται μέσα από το κίνημα της άμεσης δημοκρατίας που επικεντρώνεται, δίχως να περιορίζεται, στις πλατείες αυτού του κόσμου. Μια πρόταση όχι απλώς αντισυστημική [1] αλλά **εξω-συστημική**, πέρα από το πλαίσιο που το σύστημα εξουσίας προβλέπει.

Η συζήτηση στους ριζοσπαστικούς κύκλους, στην προσπάθεια να αναγνωρίσουν στοιχεία της ταυτότητάς τους στο κίνημα, περιστρέφεται γύρω από δύο κυρίαρχους πόλους. Θα τους αναφέρω, για να προσπαθήσω συνοπτικά να επισημάνω από πού πηγάζουν και γιατί είναι ουσιαστικά στέρφοι. Ο ένας είναι η απόπειρα θεωρητικού σχεδιασμού ενός «καθεστώτος» άμεσης δημοκρατίας, ο άλλος η αναζήτηση του Υποκειμένου του. Είναι σαφές πώς τα δύο αυτά αιτήματα συνδέονται και ανατροφοδοτούνται.

Θα ξεκινήσω με μία διευκρίνηση. Η πληρότητα ενός θεωρητικού συστήματος [2] οφείλει να θεμελιώνεται σε κάποια αξιώματα, κάποιες δηλαδή αναπόδεικτες πλην όμως απαραίτητες θέσεις. Ένα θεωρητικό πολιτικό σύστημα, τύπου Πλάτωνα ή Μαρξ, οφείλει να θεμελιώνεται σε έναν αναπόδεικτο, πλην όμως αναγκαίο, καθορισμό της κοινωνίας. Δυστυχώς ή ευτυχώς, η κοινωνία είναι η πηγή όλων των καθορισμών και το πεδίο δοκιμασίας και πραγμάτωσής τους. Κάθε μεταφυσική σύλληψη αποτυγχάνει να συλλάβει το πραγματικό κοινωνικό γίγνεσθαι. Μας απομένει η εμπειρία, η κριτική και η πράξη.

Μία δεύτερη διευκρίνηση. Το τελευταίο δεν σημαίνει πως η πράξη είναι τυφλή, πόσο μάλλον η πολιτική πράξη. Ακριβώς επειδή η κοινωνία είναι η πηγή όλων των καθορισμών και συνεπώς των αξιών, ενέχει τη δυνατότητα της αλλαγής τους, ενέχει επίσης την ευθύνη της επιλογής τους.

Ερχόμαστε στην άμεση δημοκρατία. Ποια είναι η ως τώρα εμπειρία των αμεσοδημοκρατικών συνελεύσεων;

Πρώτον, πως αποτελούν το μοναδικό πλαίσιο, ώστε να γίνει μία διαβούλευση και συζήτηση που να εμπλέκει ενεργά και ισότιμα τον καθένα. Η έλλειψη αντιπροσώπων, ο ισότιμος λόγος, η πλήρης ελευθερία λόγου, η απουσία ιεραρχίας, η ψήφιση προτάσεων και όχι προσώπων, ο ίσος χρόνος, είναι τα θεσμικά χαρακτηριστικά κάθε ελεύθερης πολιτικής διαβούλευσης. Είναι επίσης οι προϋποθέσεις κάθε ελεύθερης πολιτικής απόφασης.

Δεύτερον, η εμπειρία της πλατείας Συντάγματος δείχνει πως κάθε αμεσοδημοκρατική συνέλευση έχει το πεδίο δικαιοδοσίας της. Η συνέλευση του Συντάγματος είχε ως δικαιοδοσία την πλατεία [3], στην οποία το κίνημα αυτοοργανώθηκε αμέσως, τη διαμαρτυρία απέναντι στη Βουλή, την έμπρακτη αμφισβήτηση της εξουσίας του κράτους στον δημόσιο χώρο. Οι αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις γειτονιών την αυτοοργάνωση της γειτονιάς και ούτω καθεξής. Δεν μπορεί φυσικά να υπάρχει μία αμεσοδημοκρατική συνέλευση που να αποφασίζει για έναν γεωπολιτικό χώρο μέχρι τα σύνορα του σημερινού ελληνικού κράτους. Μονάχα ίσως μία ομοσπονδία συνελεύσεων, για ζητήματα που θα προκύψουν ως εντελώς καινούργια, αφού τα σύνορα πλέον αποκτούν άλλη σημασία. Είναι επίσης δικαιοδοσία της κάθε συνέλευσης να αποφασίσει τους κανόνες της, και άλλους κανόνες θα έχει μία συνέλευση 300 ατόμων, άλλους μία 30.000. Εξάλλου, είναι παράλογο οι 300 να αποφασίζουν για τα 10 εκατομμύρια. Δεν είναι;

Τρίτον, πως η άμεση δημοκρατία είναι το μοναδικό πεδίο ώστε να αναστοχαστούμε πάνω στην άμεση δημοκρατία. Πέρα από πολιτική πράξη με τη στενή έννοια, είναι μια πράξη θέσμισης και ένας χώρος πολιτικής παιδείας. Και ακριβώς αυτή η ανα-δημιουργική

κυκλικότητα, πράξης, κριτικής και πράξης οδηγεί την αυτοθέσμιση και την αυτονομία, δηλαδή τη ρητή συνειδητή θέσμιση νόμων που τίθενται διαρκώς υπό συζήτηση.

Είναι σαφές πως κάθε θεωρητικό μοντέλο, αν θέλει να είναι πλήρες, θα αποτύχει. Όσο σκεφτόμαστε την άμεση δημοκρατία με όρους «καθεστώτος», όσο σκεφτόμαστε προβλήματα της σύγχρονης κρατικής πολιτικής, με σύνορα έθνους-κράτους, θα καταλήγουμε σε αδιέξοδο. Η Αριστερά έχει ανάγκη από ένα θεωρητικό μοντέλο, γιατί είναι ο κυρίαρχος τρόπος αντίληψης της κοινωνικής πραγματικότητας από τη μαρξιστική σκοπιά. Κάθε πολιτική φιλοσοφία της ετερονομίας, που υποθέτει δηλαδή πως υπάρχουν εξωκοινωνικοί νόμοι που κινούν την ιστορία, έχει ανάγκη από ένα υπερβασιακό Υποκείμενο που να αποτελεί τον φορέα της κίνησης αυτής, όσο τουλάχιστον ο θεός δεν εμφανίζεται αυτοπροσώπως. Αυτό μπορεί να είναι το «προλεταριάτο», η «Εκκλησία», οι «πιστοί», οι «φιλόσοφοι», οι «Έλληνες», οποιαδήποτε λέξη περιγράφει μία υπερβατική συλλογική βούληση που υπερβαίνει τις ατομικότητες και τις ενσωματώνει πλήρως [4]. Κάθε ετερόνομη κοινωνική θέσμιση βρίσκει σε αυτήν τη λέξη τη δικαίωση της εξουσίας της. Όταν θέλουμε να υφαρπάξουμε την εξουσία του ατόμου, το αντικαθιστούμε με ένα «νομικό πρόσωπο» με την ευρύτατη έννοια.

Κι έτσι η αναζήτηση ενός Υποκειμένου φορέα της επανάστασης είναι ένας σκόπελος όπου συντρίβεται η ριζοσπαστική σκέψη. Είναι η γνωστή μεταφυσική της Αριστεράς. Είναι οι πρεκάριοι; Είναι οι εξεγερμένοι; Ποιοι θα πάρουν την απόφαση στο όνομα τίνος; Και όμως, στις αμεσοδημοκρατικές συνελεύσεις, έλειψε κάτι τέτοιο. Ο καθένας συμμετείχε. Οι πιο σκληροπυρηνικοί "επαναστάτες" είπαν: «άρα οι πλατείες δεν είναι τίποτα», και έβγαλαν και αφίσες προλεταριακής επανάστασης. Οι πιο θεωρητικοί λένε, «άρα κάποιος κρύβεται από πίσω». Και πάμε ξανά. Είναι οι αναρχικοί; Είναι οι εργάτες; Μα δεν είναι.

Η εμπειρία δείχνει πως το Υποκείμενο της άμεσης δημοκρατίας είναι απλώς το φυσικό υποκείμενο. Ο Κώστας, η Βάσω, ο Γιώργος, κτλ, κτλ. Το φυσικό πρόσωπο. Με το πρόσωπό του και την ευθύνη

της ατομικής του γνώμης και πράξης. Ο Καστοριάδης ορίζει την ***ανθρώπινη υποκειμενικότητα*** ως τον φορέα της ατομικής αυτονομίας, ως το αυτόνομο άτομο. Χαρακτηριστικά της θεωρεί την ανακλαστική στοχαστικότητα και τη διαβουλευμένη δραστηριότητα. Να σκέφτεται για τις πράξεις και να ενεργεί συνειδητά. Και η συνέλευση, όταν αποφασίζει και πραγματώνει την απόφαση είναι το πεδίο όπου συγκλίνουν και δρουν οι υποκειμενικότητες. Τα αυτεξούσια άτομα. Το σύνολο της δράσης τους υπερβαίνει βεβαίως το απλώς άθροισμα των ατομικών δράσεων, ακριβώς επειδή αναφέρεται σε ένα ευρύτερο πεδίο, το κοινωνικό και ακριβώς επειδή οι κοινωνικές σχέσεις δημιουργούν το δικό τους δίκτυο ισχύος και απόφασης. Όμως το δίκτυο αυτό στο πολιτικό επίπεδο της κοινωνικής αυτονομίας δεν είναι σταθερό, η εξουσία δεν ανήκει σε κάποιον, ασκείται από όλους εν δυνάμει. Είναι δικαιοδοσία του πολιτικού σώματος να αυτοκαθοριστεί και αυτός ο αυτοκαθορισμός, αν μιλάμε για ελευθερία, δεν μπορεί να αναφέρεται σε οτιδήποτε εκτός του σώματος αυτού, σε οποιονδήποτε πέραν της κάθε υποκειμενικότητας.

Αν κάνουμε το λάθος να ορίσουμε έναν γενικό όρο (π.χ. το «λαό») ως θεμέλιο της πολιτικής συγκρότησης, αντί για τον πολίτη, τότε ξανά ανακαλύπτουμε το υπερβασιακό Υποκείμενο και ανοίγει το χάσμα μεταξύ της πραγματικής πολιτικής δράσης των ατόμων και της υποθετικής συλλογικής βούλησης. Ακόμη και ο όρος του Νέγκρι «πλήθος»[5] υποκαθιστά τα φυσικά πρόσωπα και ανοίγει ερωτήματα του τύπου: «κάθε πλήθος είναι πολιτικό; κάθε μάζωξη ανθρώπων είναι πλήθος; εξαρτάται από τον αριθμό; από την πράξη; εκ των προτέρων καθορίζεται ή εκ των υστέρων;» και ούτω καθεξής. Αν ο όρος αναδιανομής και άσκησης της κοινωνικής εξουσίας δεν είναι ο πολίτης, αλλά το Υποκείμενο, τότε ξανά τίθεται ισχυρό το ζήτημα της εκπροσώπησης. Τίθεται επίσης ως αδιέξοδο το ζήτημα της μειοψηφίας και της πλειοψηφίας, καθώς θεωρούνται ως στεγανά, ενώ σε μία αμεσοδημοκρατική διαδικασία επιλύεται απλά, καθώς μειοψηφίες και πλειοψηφίες αποτελούν διαρκώς μεταβλητές συνιστώσες που αντιστοιχούν σε συγκεκριμένες αποφάσεις.

Η ανάδυση της ανθρώπινης υποκειμενικότητας αποτελεί μια δυνητικότητα του κάθε ανθρώπινου όντος, αλλά όχι αναγκαιότητα, αποτελεί μία *ιστορική δημιουργία*, του προτάγματος της αυτονομίας, μίας θέσμισης που να προσφέρει ένα νόημα ανοιχτό –εν αντιθέσει προς την κλειστότητα της ετερονομίας– μίας αυτόνομης κοινωνίας.

Αυτήν την κοινωνία, αυτήν την πολιτική παιδεία αναζητούμε στις συνελεύσεις που αναδύονται μέσα από την ελεύθερη επικοινωνία μας σαν συλλογικά άτομα με άλλα συλλογικά άτομα. Καθώς την αναζητούμε, την πραγματώνουμε κιόλας. Όσο στενεύουν τα όρια της εξουσίας του κράτους, ανοίγει η δημόσια ελευθερία. Είναι ο μόνος τρόπος.

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

1. Εξάλλου τέτοια, αν πιστέψουμε τον κύριο Τάκη Φωτόπουλο (Ε, 22/10/11) έχει μόνο το ΚΚΕ (!)
2. Έστω και αν αυτό είναι τόσο αυστηρό όπως η μαθηματική λογική, όπως απέδειξε ο Goedel.
3. Η συνέλευση της πλατείας Συντάγματος έλυσε τα ζητήματα της αυτοτροφοδοσίας, της αυτοδιαχείρισης του δεδομένου χώρου ακόμη και της αυτοάμυνάς της και έθεσε γενικότερα ζητήματα συνολικής θέσμισης ως ανοιχτά ερωτήματα προς σκέψη. Μετά τις 30 Ιούνη σταμάτησε, δίχως ορατό αντικείμενο πρακτικής διεκδίκησης (εννοώ άμεση δράση). Συνέχισε να λειτουργεί μία μικρότερη «θεματική συνέλευση άμεσης δημοκρατίας», που ήταν ακριβώς αυτό, ένας κύκλος επεξεργασίας και συζήτησης. Αν ισχυριζόταν πως είναι η συνέλευση του Συντάγματος, θα έλεγε ψέματα. Φυσικά, δεν το ισχυρίστηκε ποτέ. Στις 19 και 20 Οκτώβρη οι καθεστωτικές δυνάμεις (ΜΑΤ, ΚΚΕ) έκαναν το παν για να την εμποδίσουν να ξανασχηματιστεί. Απέτυχαν, όχι μόνο γιατί ο κόσμος αντιστάθηκε, αλλά και γιατί το πνεύμα της άμεσης δημοκρατίας έχει διαχυθεί πλέον σε γειτονιές και μικρότερους ελεύθερους χώρους.
4. «Όταν το έθνος συζητάει, δεν το διακόπτει κανένας» είπε ο αββάς Σεγιές στον βασιλικό αντιπρόσωπο. Ως τότε, ο βασιλιάς **ήταν** η Γαλλία.

5. Multitude, δηλαδή πολλαπλότητα. Το «πλήθος» είναι κάπως βεβιασμένη μετάφραση με ξεκάθαρες συνέπειες.

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3

Η Πυρηνική Διαστροφή στα Βαλκάνια

Νίκος Ιωάννου

Πριν 25 χρόνια, όταν το Τσέρνομπιλ έσκασε στις πυρηνικές καρδιές μας, πήραμε κι εμείς λίγη μυρωδιά από τα αντιπυρηνικά κινήματα της Ευρώπης και της Αμερικής. Μια μεγάλη αντιπυρηνική διαδήλωση στην Αθήνα ήταν το αποτέλεσμα, κι όλα μετά ξεχάστηκαν. Το γνωστό «Πυρηνικά, όχι ευχαριστώ» βεβαίως έγινε ένα πολύ διαδεδομένο σύμβολο. Όμως δεν αρκούσε αυτό. Στην Ελλάδα ποτέ δεν αναπτύχθηκε αντιπυρηνικό κίνημα. Ίσως δεν αισθανθήκαμε εδώ ποτέ άμεσα την απειλή. Τα σύνορα μιας χώρας όμως δεν σταματούν τη ραδιενέργεια. Πέραν της Βουλγαρίας όπου προωθείται δεύτερος πυρηνικός σταθμός, εκτός της συνέχισης του παμπάλαιου Κοζλοντούι, η φιλόδοξη ενεργειακά Τουρκία ετοιμάζει το πυρηνικό της πρότζεκτ.

Το ευρωπαϊκό ενεργειακό λόμπι, κυρίως το ιδιαιτέρων πυρηνικών συμφερόντων γαλλικό, ονειρεύεται σταθμούς στην Αλβανία, στη Μακεδονία και φυσικά στην Ελλάδα. Τις δύο τελευταίες δεκαετίες η Γαλλία έχει αναπτύξει πολύ την πυρηνική της τεχνολογία, κατέχοντας ισχυρή θέση στην παγκόσμια αγορά ενέργειας και συνεχώς σπρώχνει προς την κατασκευή νέων σταθμών. Το τεράστιο κόστος κατασκευής ενός πυρηνικού σταθμού ενέργειας δικαιολογεί τη συγκρότηση ενός επιθετικού λόμπι που απλώνει τα πλοκάμια του στις κυβερνήσεις, στα ΜΜΕ, ακόμα και σε οικολογικές ΜΚΟ. Αν συνυπολογίσουμε δε το κόστος διαχείρισης των πυρηνικών

αποβλήτων, το κόστος συντήρησης και αποκατάστασης των παλιών αντιδραστήρων κ.λπ., τότε μιλάμε για μια αγορά με μεγάλο κύκλο συμφερόντων. Με δέλεαρ αυτά τα συμφέροντα, οι Γάλλοι πολιορκούν τα Βαλκάνια με μεγάλο ανταγωνιστή τούς Ρώσους.

Δεν τους πτόησε το δυστύχημα της Φουκουσίμα, μεγαλύτερης βλαπτικότητας απ' ό,τι φαίνεται κι από αυτό του Τσέρνομπιλ. Η εμμονή των Ιαπώνων να πείσουν τον κόσμο τους για τις ανύπαρκτες επιπτώσεις μάς θύμισε τους Κνίτες του '86 που κατανάλωναν τσερνομπιλικά προϊόντα δημοσίως.

Οι κορώνες των πυρηνικών στελεχών για επανεξέταση και βελτίωση των όρων ασφαλείας των πυρηνικών αντιδραστήρων μοιάζουν με αυτές των προκατόχων τους το 1986. Οι κομπασμοί των Γάλλων ότι κατέχουν την πιο ασφαλή τεχνολογία έγιναν σιωπή μετά το μικρό μεν, ατύχημα δε, σε πυρηνικό αντιδραστήρα λίγους μήνες μετά τη Φουκουσίμα.

Τι σημαίνει παλιός αντιδραστήρας; Και πότε λέμε ότι είναι παλιός; Τι σημαίνει διαχείριση πυρηνικών αποβλήτων; Πώς είναι δυνατόν ένα πυρηνικό ατύχημα να επηρεάζει άμεσα το μισό ημισφαίριο και έμμεσα το άλλο μισό και να μιλάνε κάποιοι για πράσινη ενέργεια;

Αυτά είναι μερικά από τα ερωτήματα που οι Έλληνες και λοιποί Βαλκάνιοι θα χρειαστεί να απαντήσουν σύντομα. Οι σχεδιασμοί των ενεργειακών λόμπι και των κυβερνήσεων για την περιοχή περιλαμβάνουν τα πάντα: πετρέλαιο, φυσικό αέριο, πυρηνικά, φωτοβολταϊκά, αιολικά πάρκα, ό,τι μπορεί να ενταχθεί στην αγορά της ενέργειας.

Γιατί πρέπει να παράγουμε αυτήν την ενέργεια, για ποιον θα την παράγουμε και τι ενέργεια θα παράγουμε; Αυτό είναι ένα άλλο ερώτημα που έθεσαν οι πολίτες κατά του λιθάνθρακα και κέρδισαν μια μάχη. Το ίδιο ερώτημα τίθεται σε κάθε ενεργειακό ζήτημα και ειδικά στα πυρηνικά. Ήδη διατυπώνεται από αντιπυρηνικούς ακτιβιστές, έστω δειλά, στην Τουρκία και τη Βουλγαρία. Στα Βαλκάνια όμως το «όχι στα πυρηνικά» δεν μπορεί να είναι σε

εθνικό επίπεδο. Εδώ είναι όλα τόσο κοντά!

Σημειώσεις για τον περιφερειακό τύπο και τη δημοσιογραφία

Γιώργος Παπαχριστοδούλου
Δημοσιογράφος – Γιάννενα

«*Στρατηγέ, υπάρχει κάτι που δεν καταλαβαίνετε. Δεν είμαστε δεκανείς. Δεν δουλεύουμε για εσάς. Θα τηλεφωνούμε οποιαδήποτε ώρα στο σπίτι οποιουδήποτε στρατηγού προκειμένου να κάνουμε τη δουλειά μας*». Η γενναία απάντηση του 29χρονου Αμερικανού ρεπόρτερ των New York Times, Ντέιβηντ Χάλμπερσταμ, εν έτει 1963, στον πόλεμο του Βιετνάμ, στις υποδείξεις ενός ταξιάρχου, συμπυκνώνει μία πτυχή της δημοσιογραφίας. Κι αφού δεν είναι δεκανείς οι δημοσιογράφοι, τότε τι είναι; Δύσκολη η απάντηση.

Η λογική του ταξιάρχου δεν διεκδικεί ασφαλώς δάφνες πρωτοτυπίας. Παντοτινό ίδιον της εξουσίας κάθε απόχρωσης –κρατικής, κομματικής, επιχειρηματικής– να λογοκρίνει ή να ελέγχει, πίσω από τη μονόστηλη είδηση. Όσο μάλιστα κατεβαίνουμε τα σκαλιά της ιεραρχικής πυραμίδας –από τα κεντρικά σημεία λήψης αποφάσεων σε εκείνα της περιφέρειας– τόσο η εξάρτηση αποκαλύπτεται μπροστά μας. Άνθρωποι των γραφείων τύπου των δημάρχων από τη μία σιτίζονται από το δημόσιο κορβανά, από την άλλη «δημοσιογραφούν» σε έντυπα και sites. Το ’να χέρι νίβει τ’ άλλο και πώς να ασκήσεις (έστω την στοιχειώδη) κριτική;

Εν πολλοίς, συμβαίνει αυτό που περιγράφει ο Γιώργος Σταματόπουλος, πως «ο δημοσιογράφος δυνάμει λογοτέχνης στο ξεκίνημά του, ο δημοσιογράφος κατήντησε διεκπεραιωτής του σήμερα, ενεπλάκη στους μηχανισμούς που παράγουν εξουσία και αξιώθηκε πλέον ως επαγγελματίας περιωπής στην ελίτ του κράτους» («Μέσα προσεγγίσεις», σελ. 19, εκδ. Παρουσία, Αθήνα, 1996).

Τα πράγματα στην επαρχία δυσκολεύουν για έναν επιπλέον λόγο: η ασφυκτική αίσθηση οικειότητας και γνωριμίας που κυριαρχεί (ο ένας καμώνεται ότι «ξέρει» τον άλλο), αφαιρεί τα όπλα της κριτικής. Δημιουργεί ένα θερμοκήπιο διαπλοκής στο οποίο ανθούν οι δημόσιες σχέσεις, οι αμοιβαίες φιλοφρονήσεις, οι υπόγειες διαδρομές.

Όπως αυτός των Αθηνών, ο τοπικός Τύπος είναι άμεσα εξαρτημένος σε οικονομικό επίπεδο από την τοπική εξουσία. Η μαγική λέξη είναι μία: διακηρύξεις του δημοσίου. Καθώς το τοπίο κατανομής της κρατικής διαφήμισης δεν είναι (σκόπιμα) ξεκάθαρο, ο εκάστοτε άρχων (νομάρχης παλιότερα, δήμαρχος, περιφερειάρχης σήμερα) και ο γύρω γύρω μηχανισμός κατανέμει την κρατική διαφήμιση και καταχώρηση συνήθως με αδιαφανή κριτήρια ή, μάλλον, με βασικό κριτήριο την αμοιβαιότητα: ένα καλό σχόλιο, μία καλή λεζάντα για το δήμαρχο που «βάζει τάξη στο χάος» ή είναι αεικίνητος μπορεί να ισούται με μία καταχώρηση ικανή να στηρίξει οικονομικά ένα έντυπο.

Ή, για να είμαστε ακριβείς, τον εκδότη. Κυκλοφορούν δεκάδες λαθρόβια έντυπα χωρίς δημοσιογράφους, χωρίς καν πρωτογενή δημοσιογραφική ύλη, με μόνο περιεχόμενο (παλιότερα) το τηλεγράφημα του Αθηναϊκού Πρακτορείου ή (σήμερα) το copy-paste από τα sites.

Σε άλλες περιπτώσεις, εφημερίδες με δημοσιογράφους εντατικοποιούν την καθημερινή εργασία για να ελαχιστοποιήσουν το κόστος τόσο που η δημοσιογραφία… γί**ν**εται κυριολεκτικά από το γραφείο (δημοσιο-γραφεία sic) ή το τηλέφωνο ή το ίντερνετ. Δεν είναι τυχαίο που ο περισσότερος κόσμος απαξιώνει το

δημοσιογραφικό επάγγελμα γιατί, στις παραπάνω συνθήκες, το έντυπο σπάνια αγγίζει το σφυγμό της κοινωνίας, τα υπόγεια ρεύματα που τη διαπερνούν. Δεν γράφουν δηλαδή τα έντυπα για την αληθινή ζωή, αλλά αναπαριστούν αμάσητες τις ειδήσεις των γραφείων τύπου ή γράφουν ευμενή σχόλια για τον τάδε ή τον δείνα πολιτικό και επιχειρηματία.

Σκουπίδια και άνθρωποι

Ένας από τους λόγους που το υποκείμενο πρόσφατα στράφηκε στο θαυμαστό κόσμο των αποκαλούμενων social media (blogs, facebook, twitter) είναι κι αυτός: η παντελής άγνοια της πραγματικής ζωής από πλευράς των εντύπων, αλλά και η επιθετική, εχθρική αντίληψη που έχουν οι δημοσιογράφοι για την κοινωνία, τη δυναμική, τις απελευθερωτικές τις προοπτικές.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα οι σχεδόν λυσσαλέες επιθέσεις σε βάρος τοπικών κοινωνιών όταν αυτές διεκδικούν το δίκιο τους ή αμφισβητούν βάρβαρες επιλογές της κεντρικής εξουσίας. Παράδειγμα, η εγκατάσταση ΧΥΤΑ μακριά από τα αστικά κέντρα. Για τη Λευκίμμη της Κέρκυρας, το Καρβουνάρι της θεσπρωτίας, το Ελληνικό των Ιωαννίνων οικοδομήθηκε από δημοσιεύματα του τοπικού τύπου μία εικόνα «άξεστων», «ανίδεων» έως και «βάρβαρων» χωριανών που αντιδρούν στον, κερδοφόρο για τους εργολάβους, πολιτισμό των σκουπιδιών. Στήριγμα, λοιπόν, ο τύπος στους κρατικούς-εργολαβικούς σχεδιασμούς, απώλεσε την κριτική του ικανότητα.

Στον αντίποδα, ο τοπικός τύπος μπορεί να αποτελέσει ιδανικό πεδίο καλλιέργειας μισάνθρωπων και ρατσιστικών αντιλήψεων. Ο τρόπος είναι εύκολος: στις περιπτώσεις των πογκρόμ σε βάρος των μεταναστών σε Πάτρα και Ηγουμενίτσα έτεινε «ευήκοον ου» και έδωσε χώρο στον (ακροδεξιό) λαϊκισμό προωθώντας την περίφημη «τελική λύση». Και αυτή έρχεται λ.χ. όταν συστηματικά στα καθημερινά ρεπορτάζ γράφεται η λέξη «λαθρομετανάστες», ο τρόπος δηλαδή που αντιμετωπίζει η εξουσία τους ανθρώπους χωρίς χαρτιά. θα μπορούσαμε να μιλάμε για ώρες και με άλλα παραδείγματα: για τη στάση των mainstream media απέναντι στα

κινήματα πολιτών (λ.χ. νεοφιλελεύθερος δημοσιογραφίσκος επιτέθηκε με σφοδρότητα και γελοία επιχειρήματα στους πολίτες που ζωντανεύουν το παλιό αεροδρόμιο στο Ελληνικό), για τη χαμαιλεοντική τους ικανότητα να αφομοιώνουν και να διαστρέφουν ό,τι δεν μπορούν να ελέγξουν (πρόσφατο παράδειγμα οι «Αγανακτισμένοι»), για τα πληρωμένα ρεπορτάζ, τον εκπεσμό της δημοσιογραφίας σε lifestyle συνεντεύξεις, για τον «προοδευτικό» μανδύα πλείστων εντύπων μεγάλης κυκλοφορίας, για τον ξεθωριασμένο κόσμο της ΚΛΙΚ αισθητικής, για την απλήρωτη εργασία στα κομματικά έντυπα.

Συμμετοχικό μέλλον

Δεν ανακαλύπτουμε την Αμερική γράφοντας τα παραπάνω. Το αντίθετο. Οι πολίτες γνωρίζουν από πρώτο χέρι πως τα μίντια ως χειραγωγοί της συνείδησης παίζουν καταλυτικό ρόλο στον εξουσιαστικό μηχανισμό. Μάλιστα, δεν είναι υπερβολή να πούμε πως η περίφημη τέταρτη εξουσία λειτουργεί αυτονομημένα από τις υπόλοιπες τρεις.

Έχει μέλλον η δημοσιογραφία που περιγράψαμε παραπάνω; Έχει νόημα η δημοσιογραφία γενικότερα (δεν εξετάζουμε εδώ το αν θα ασκείται σε τυπωμένο χαρτί ή στον ψηφιακό κόσμο); Η απάντηση δεν είναι ούτε εδώ εύκολη, επειδή πρέπει να απαντήσουμε και σε ένα επόμενο ερώτημα: ποια δημοσιογραφία έχει μέλλον; Η προφανής απάντηση θα ήταν πως οικονομικά μπορεί να επιβιώσει μονάχα η εξαρτημένη «δημοσιογραφία»- από κράτος, κόμμα, επιχειρηματία. Εντούτοις, η παγκόσμια χρηματοπιστωτική φούσκα αφορούσε και τα media, ενώ πολλές φορές ξεσκεπάστηκε και η λειτουργία τους ως μηχανών του ψεύδους (από τον κορμοράνο του Ιράκ έως τις πρόσφατες αποκαλύψεις για την News of the World του Μέρντοκ).

Πέρα αυτού τι; Μοντέλο συμμετοχικής, μη κερδοσκοπικής δημοσιογραφίας θα μπορούσε να είναι μία απάντηση. Απαραίτητος παράγοντας για κάτι τέτοιο θα ήταν η άμεση, αδιαμεσολάβητη συμμετοχή του αναγνώστη, του πολίτη. Τα μέσα κοινωνικής δικτύωσης, τα ιντιμίντια (το δικό μας όλο και λιγότερο πια

γιατί φοράει «μαύρα» γυαλιά), εγχειρήματα απολυμένων δημοσιογράφων από τα mainstream media στην Ελλάδα, αναδεικνύουν μία τέτοια δυνατότητα: της άμεσης, συμμετοχικής δημοσιογραφίας.

Ας είμαστε προσεκτικοί όμως: η διασταύρωση της είδησης παραμένει πάντοτε μία απαραίτητη προϋπόθεση για τη δημοσιογραφία. Όπως οι λεγόμενοι «εναλλακτικοί» ψέγουν την κυρίαρχη δημοσιογραφία για διαστροφή της είδησης, αντίστοιχα οφείλουν να υπηρετούν την αναζήτηση της αλήθειας (λέμε αναζήτηση διότι η αλήθεια έχει δι-υποκειμενική διάσταση). Ή αλλιώς, ο ενημερωμένος, ο καλά πληροφορημένος πολίτης, είναι ενεργός πολίτης. Όσο για τον τοπικό τύπο, θα συνεχίσει το ταξίδι του. Πάνω κάτω ισχύει ό,τι αναφέρθηκε για το μέλλον της δημοσιογραφίας με κάτι επιπλέον: τα έντυπα ανασαίνουν όσο πιάνουν τον σφυγμό της κοινωνίας. Εάν συνεχίσουν να την αγνοούν ή να της επιτίθενται, εκείνη γνωρίζει. Και αναζητά άλλους τρόπους επικοινωνίας. Αξίζει να επισημανθεί εδώ η σημασία της τοπικής πληροφορίας για την αμεσοδημοκρατική συμμετοχή του πολίτη στον τρόπο λήψης των αποφάσεων. Επιθυμία των τοπικών εξουσιών είναι να ελέγχουν τα μίντια, αλλά οι δυνατότητες για ανάπτυξη ανεξάρτητων εντύπων σε τοπικό επίπεδο είναι πολλαπλές από τη στιγμή που μπορούν άμεσα να επηρεαστούν τα τοπικά κέντρα λήψης αποφάσεων για μία σειρά ζητήματα (περιβαλλοντικά, κοινωνικά).

Καταληκτικά, η δημοσιογραφία θα συνεχίσει να υπάρχει όσο αποτελεί-εκτός από μηχανισμός χειραγώγησης- πεδίο και φιλόξενο δοχείο για την παραγωγή αυτόνομου πολιτικού λόγου, πολιτιστικής έκφρασης, φορέας ριζοσπαστικών ιδεών. Θα υπάρχει ίσως μέχρι να αυτοκαταργηθεί. Σε μία ελεύθερη κοινωνία. Ή μήπως θα αλλάξει μορφή;

Περιοδικό Βαβυλωνία #Τεύχος 3